

Tijding 1994 - 3

Kroniek van de heemkundekring

Het Zuidkwartier

Het Zuidkwartier betreft het gebied
ten zuiden van Bergen op Zoom,
omvattende de plaatsen Hoogerheide,
Huijbergen, Ossendrecht, Putte en
Woensdrecht.

Tijding 1994 - 3

Uitgave van de

heemkundekring

Het Zuidkwartier

17e jaargang

dec. 1994

"TIJDING 1994 - 3"

Inhoudsopgave	Blz.
Van de redactie.	3
Historische naamgeving van straat en plein te Ossendrecht, door Hr. A.J.E. van der Poel.	5
Twee oude foto's uit Putte, door L. Verswijveren-Buys en M. Beens-van Beeck.	8
Een Gouden Bruidspaar op het Hageland in het crisisjaar 1930, door A. van Veldhoven.	10
Het Kasteel Steenland of Ravenhof te Putte-Stabroek, door wijlen Hr. G. Geerts.	20
Familie Koolen, foto door redactie	29
Streekheemmuseum "Den Aanwas", door P.J. van den Bussche.	30
De Zwarte Dood in de middeleeuwen, door Dr. P. Eligh	46
Een trilogie, door D. Adriaansen	54
Genealogische Kroniek, families van Broekhoven, Hugens en Oerlemans, door M. Moors.	60
Info werkgroepen	66
Samenstelling bestuur.	67
Informatie voor de lezer.	68

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen verboden.

De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

VAN DE REDACTIE

Op de redactietafel komen vele zaken terecht; soms verwachte, soms onverwachte informatie. Deze wordt met belangstelling gelezen, meestal met plezier, ook wel eens met een zorgelijke frons.

De brief van de heer A. Pijnen, die voor ons ligt, behoort tot de laatste categorie. Voor ons dus een brief van Fons, de man die in de beginperiode de zorgen van de heemkundekring op zijn schouders torste en nu alweer tien jaar lang de redactievergaderingen leidde. Maar dat niet alleen; uit zijn pen vloeide een grote stroom aan artikelen, te weten meer dan duizend bladzijden informatie over het "vroegere" in de streek. Daaraan gingen ongetwijfeld, heel, heel veel uren van studie vooraf.

Fons, die de leeftijd der sterken gaat naderen, stopt met zijn activiteiten voor de heemkundekring. Het zij zo! Bedankt Fons voor het dragen van vele heemkundige zaken en hopelijk ga je samen met je vrouw nog vele jaren genieten van de vrijgekomen tijd.

Het bestuur zal zich met de overige leden van de redactieraad beraden over een vakgerichte opvolger. In de tussenliggende periode zal de heer L.F. van den Bergh de zaken rondom onze kroniek waarnemen.

De voor u liggende Tijding is de 50ste.

3500 Bladzijden heemkunde zijn geschreven door mensen met een warm hart voor onze streek.

Deze kroniek bevat een aantal foto's betreffende Gouden Bruiloften, soms met een korte toelichting, soms verpakt in een amusant en/of gedegen verhaal. Wij menen u te moeten wijzen op de "zondagse" kleding, waarin de mensen afgebeeld zijn.

De heer P.J. van den Bussche leverde weer een gedegen "werkstuk". Ditmaal over het museum. Maar dat is niet alles! Lees ook het artikel over naamgeving van de heer A. v. d. Poel, wethouder te Ossendrecht.

Verder kwam tijdens de herfstwandeling het verzoek om informatie over het Ravenhof te Putte. Met toestemming van de heren C. v. d. Goten en M. Bollen hebben we een samenvatting over de geschiedenis hiervan mogen plaatsen. Beide heren, hartelijk dank!

Ook leek het ons tevens nuttig om de voordracht van de heer P. Eligh over "de pest" te publiceren. Wie weet, komen er misschien weer meer mensen naar onze (meestal) interessante lezingen.

Van de hand van de heer M. Moors treft u weer enkele stambomen in rechte lijn aan.

Voor u de Tijding gaat lezen uiteraard nog het verzoek om copy.

- Tijding 95-1 gaat over de periode okt. 1944 - mei 1945.

We zoeken hiervoor nog foto's en verhalen over belevenissen, vooral over de V-1's en V-2's die onze streek wel heel erg teisterden.

- Tijding 95-2 heeft betrekking op de processie naar Berendrecht: "De Begankenis". Mensen die hierover nog devotionalia en/of foto's, enz. hebben, verzoeken wij contact op te nemen met de heer A. van Veldhoven, tel. 01647 - 4505.

Rest ons u nog veel leesplezier toe te wensen.

HISTORISCHE NAAMGEVING VAN STRAAT EN PLEIN TE OSSENDRECHT.

"DE CICHOREI"

Bij de naamgeving van straten en pleinen tracht het gemeentebestuur van Ossendrecht zoveel mogelijk aan te sluiten bij historische namen. We mogen ons dan ook zeer gelukkig prijzen met de deskundige bijdrage van onze heemkundekring.

Toen we zochten naar een passende naam voor ons nieuw aan te leggen evenemententerrein ten zuiden van het Hontseind, kregen we enkele namen die betrekking hadden op dit gebied. O.a. "Steenen Hoeve", "De Vogelenzang", en "Slagveld".

De eerste twee namen waren al vergeven. Ons werd toen gewezen op de belangrjkheid van de meer dan honderd jaar fabricage van cichorei-koffie.

Er waren zelfs vijf productieplaatsen. In de glorieitijd noemde men Ossendrecht "het cichoreistadje".

Vele mensen, waaronder voor mij twee belangrijke vrouwen : mijn moeder en Kaatje Dierckx (de Zalige Zuster Marie Adolphine) werkten in de "bitterpeefabriek".

Voor 1830 startte men de produktie n.a.v. het continentaal stelsel van Napoleon, dat invoer van o.a. koffie en suiker verbood. Lang bleef men nog in Ossendrecht produceren tot zelfs na de Tweede Wereldoorlog.

Bieten werden niet alleen in onze polders verbouwd, maar ze werden ook aangevoerd via de Ossendrechtse haven vanuit Oud-Beijerland, België, Frankrijk en zelfs Engeland. Dit gebeurde door Ossendrechtse schippers, waarvan Withaegs de bekendste was.

We komen de volgende namen van fabrikanten tegen:

- Withaegs - later Den Ouden en weer later De Jong.
- Mattheussens - C. Mattheussens en Zonen en Wed. C. Mattheussens-Withaegs.
- Van Velthoven - korte periode op het Hontseind.
- Gebr. de Beukelaar : eerst in de Barakken, later bij het Marktje en zelfs in Antwerpen.

Zij waren ook de winnaars van de Gouden Medaille op de wereldtentoonstelling te Antwerpen.

De fabrikanten bouwden ook fraaie en markante woningen : b.v. op de Markt, waar nu kapsalon Natoeska is met de huizen aan weerszijden.

De woningen van Louis de Beukelaar; Jac de Beukelaar in de Koppelstraat (nu Kon. Wilhelminastraat); De Beukelaar in de Dorpsstraat (Bram Groenewoud) en Bernard de Beukelaar in de Kerkstraat (nu fam. Withagen-van Meir).

Verder de woning waar nu Mon Mattheussens woont, maar ook de woningen van Charel, Thuur, Paulus en Dora Mattheussens en de oud-burgemeesterswoning (Van de Ven en Vos de Wael) in de Burg. Voetenstraat.

Alle huizen van stijl!

Ook blijkt uit notaris-akten dat ze diverse hypotheke verstrekten voor de bouw van middenstands- en arbeidershuisjes.

Ze ondersteunden ook harmonie De Hoop, het Schuttersgilde en betaalden het instellen van een nachtwacht.

Er werkten Engelsen in de fabriek van Mattheussens en ze logeerden in "De Ketel". Zij noemden het "The Kettle". De toenmalige eigenaar Philips veranderde zelfs de naam.

Op aandrang van de cichoreifabrikanten is er op de kruin van de Oude Dijk een nieuwe weg aangelegd. Vroeger liep de weg onderaan de zuidkant en was slecht berijdbaar en vergde veel onderhoud.

De cichoreifabricage in Ossendrecht was uniek voor heel Nederland.

Daarom nu eer en hulde aan alle mensen die meewerkten aan de produktie van de zeer bekende cichorei.

Daarom gaat de gemeenteraad gaarne akkoord met de naamgeving van ons evenementenplein: "DE CICHOREI"

Dat er veel prachtige gebeurtenissen mogen plaatsvinden.

"HONTEMUDEN"

Ook is nu de revalitiserings van ons dorpshart - Markt en Hontseind - gerealiseerd, met als markante punten: o.a. De Bronzen Os, de leilinden en het beeldbepalende monument bij uitstek : de kiosk.

We krijgen veel lof toegezwaaid en we willen de kiosk, die midden in de buurt Het Hontseind staat, gaarne een passende naam geven.

Weer raad gevraagd bij de heemkundekring.

In de elfde en twaalfde eeuw stroomde, waar nu de Westerschelde ligt, de Honte.

Deze mondde uit in de rivier de Schelde, die kort onder de Brabantse Wal naar het noorden stroomde.

Deze plaats noemde men "HONTEMUDEN".

In het Nederlandse toponiemenboek van Lexicon lezen we, dat dit punt lag bij het latere Ossendrecht. Op deze plek vestigden zich mensen.

"Muden" is n.l. : verzamelplaats van mensen.

Denk ook aan vele plaatsen die eindigen met "muden" of "muiden".

Op 16 november is door mevrouw A. Jacobs, gedeputeerde van de provincie Noord Brabant en ondergetekende een marmeren sluitsteen gelegd met daarin de naam : "HONTEMUDEN".

Moge deze kiosk een waardige ontmoetings- en verzamelplaats zijn van mensen die willen toeven op onze fraaie Markt en in ons geliefd Ossendrecht.

Met dank aan heemkundekring "Het Zuidkwartier" en vooral aan de heer Jac van den Bussche.

A.J.E. van der Poel,

Wethouder van Ossendrecht.

TWEE OUDE FOTO'S UIT PUTTE

Gouden Bruiloft echtpaar van Tilburg

Het echtpaar op 5 febr. 1905 trots in het midden.

L. van Tilburg, geboren te Lepelstraat, 15 mei 1825, overleden te Putte 18 dec. 1909.

A.M. van Beek, geboren te Putte, 8 mei 1834, overleden te Putte 22 febr. 1924.

De kinderen van links naar rechts, bovenste rij:

Adriaan * 15 jan. 1874 Putte (NL), † 25 sept. 1945 Putte-Kap., echtg. MT.J. Stokmans
 Andreas Franciscus * 4 okt. 1869 Putte (NL), † 2 febr. 1954 Heide-Kalmth., echtg. M.P.Teysen.
 Anna Maria * 12 okt. 1866 Putte (NL), † 5 jan. 194 Voorburg, echtg.. P.J.L. van Mill
 Paulina Gertrudus * 21 aug. 1878 Putte (NL), † 31 maart 1948 Putte (NL), echtg. L. Buys.
 Anna Cornelia * 28 mei 1876 Putte (NL), † 28 okt. 1951 Kalmthout, echtg. H. Mous.

Onderste rij links en rechts naast de ouders:

Petrus * 6 febr. 1860 Putte (NL), †

Petronella * 13 febr. 1856 Putte (NL), † 24 nov. 1927 Putte (NL), echtg. P. van Put.

Een communiefoto van Johanna Guns

Johanna op 7 jarige leeftijd, met haar vader Guilielmus Guns geboren te Putte 12 nov. 1879 en aldaar overleden op 7 jan. 1957, en moeder Rosalia Hendriks geboren te Putte 24 juli 1883 en aldaar overleden op 28 april 1964.

Johanna, geboren 22 mei 1910 is op 10 okt. 1940 getrouwd met Johannes Babtist van Linden, geboren 12 jan. 1909, en beiden wonen heden in het bejaardenhuis te Putte en verkeren in een blakende gezondheid.

EEN GOUDEN BRUIDSPAAR OP HET HAGELAND IN HET CRISISJAAR 1930

Een gouden huwelijksfeest was in de eerste helft van onze 20ste eeuw geen alledaagse gebeurtenis. Een diamanten bruiloft was al helemaal uniek. Alleen sterkere geslachten behoorden tot de gelukkigen die dit mochten beleven.

Om te beginnen trad men pas in het huwelijk als er enig uitzicht was op kostwinning voor vrouw en kinderen. Het aantal kinderen waarop men rekende lag daarbij aanzienlijk hoger dan in de planning van echtparen anno 1994 het geval is. De jonge bruidegom, die de grote stap ging wagen, was daarom doorgaans dichterbij de dertig dan bij de twintig. Tot zo lang was al wat hij binnenbracht meer dan welkom bij zijn eigen ouders en de vele monden die zij te vullen hadden.

Bovendien was de gemiddelde levensduur in die tijd lager dan tegenwoordig. Dat kwam natuurlijk ook, omdat de kindersterfte hoger lag dan nu. Maar toch was het dat niet alleen. De hygiëne was slecht, de medische wetenschap ver achter bij die van nu, de behuizing armoedig en ongezond, de arbeid zwaar en de voeding karig of eenzijdig en altijd afhankelijk van wat "d'n hof" opbracht.

Geen wonder dat men met broers en zussen al een borreltje of een biertje pakte bij de twaalf-en-een-half-jarige of koperen bruiloft. Op dat moment was het eigen kroost nog klein. Bij de zilveren bruiloft waren de kinderen al groot genoeg om zelf een feestje te organiseren. Maar al te graag grepen zij deze aanleiding om wat afwisseling te brengen in de sleur van het dagelijkse werken, eten, slapen en nog eens werken. Naderde echter het gouden feest dan kwam de hele buurt in het gareel. Zoiets moest groots gevierd worden.

De mannen werden bij elkaar getrommeld in een van de vele buurtcafé's. Het bier vloeide rijkelijk in de altijd droge keelgaten en men koos een comité. Dat comité moest alles regelen.

Allereerst was er toestemming nodig van het gemeentehuis om een collecte te mogen houden. Met de opbrengst van de collecte werden materialen gekocht om de woning van het gouden paar en ook de buurt zelf te versieren. Het overschot was bestemd voor een cadeau. Omdat de hele buurt zich vrijwillig en belangeloos inzette voor de versiering, liepen die kosten nooit hoog op. Voor de meisjes uit de buurt was het al een feest op zich 's avonds kwebbelend met zijn allen, bij het genot van een aangeboden drankje, manden en teilen vol papieren roosjes te breien en slingers te maken. De mannen zorgden voor een erepoort en allerlei andere versieringen van dennetakken, waar de roosjes tot laat in de vooravond van het feest ingestoken moesten worden. En natuurlijk was er een bord: **'HULDE AAN HET GOUDEN PAAR'** of iets van die strekking.

Uiteraard werden ook contacten gelegd met harmonie "De Hoop" die, sinds haar oprichting in 1874, bij dergelijke gelegenheden in Ossendrecht nooit mocht ontbreken.

Ondertussen regelde de familie zelf met de pastoor de H. Mis van dankbaarheid en met de kooksters de koffietafel en feestmaaltijd. Ook werden de dienstertjes voor de grote dag genodigd. De meisjes waren zeer vereerd met een dergelijk verzoek. Het was voor hen zoiets als "ook bij het feest zijn".

Zo ongeveer moet het ook gegaan zijn in en rond het boerderijtje van Tiest Mous en Dingena Reijnen op het Hageland. De grote dag viel voor hen en hun 8 kinderen op maandag 28 april 1930. Je hoeft niet de beste van de klas te zijn om uit te rekenen, dat dit nu al weer zo'n 64 jaar geleden is en te beseffen, dat het toen, vanwege de crisis, armoede troef was voor veel mensen. Een foto in de verzameling van Cato Bolders-van Dooren bracht ons erop. Een feeststoet met veel gerij en paarden in de Molenstraat ter hoogte van de boerderij van Désiré van den Bogaert. Op de achtergrond de, helaas gesloopte, Ossendrechtse standaardmolen, die in 1896 door een zekere Meulenbroek gebouwd en in 1922 door Frans de Vos aangekocht werd. De elektrische leidingen, waarop zich jaarlijks honderden zwaluwen plachtten te verzamelen, hangen er nog aan de seinpalen boven de grond.

Dank zij de welwillende medewerking van de ambtenaren van de burgerlijke stand was het een koud kunstje om Johannes Baptist Mous en Dimphena Reijnen wat verder terug te traceren.

Tiest Mous werd geboren in Ossendrecht op 25 december 1852 als vierde kind van Jan Franciscus Mous en Petronella van der Poel. Zijn ouders waren op 11 november 1847 getrouwd en verdienden de kost met boeren.

Zijn beide grootouderparen waren van vaderskant Jan Baptist Mous en Anna Maria Carpentier, landbouwlieden, en van moederskant Cornelis van der Poel, bouwman, en Anna Dimphena de Moor. Bij de geboorte van Tiest was Anna Dimphena de Moor overigens al overleden.

Tot en met die generaties speelde het leven van de familie Mous zich in ieder geval in Ossendrecht af.

Dingena Reijnen werd ook in Ossendrecht geboren en wel op 6 januari 1853. Haar ouders waren Franciscus Reijnen en Anna Catharina van den Bergh, eveneens landbouwlieden, en gehuwd op 21 juni 1845.

Haar grootouders waren van vaderskant Dominicus Reijnen en Joanna Coletta Hendrickx, van moederskant Cornelis van den Bergh en Johanna Catharina Carpentier. De fam. Reijnen komt oorspronkelijk vermoedelijk van Zandvliet.

Het valt op dat de naam Carpentier in beide families voorkomt. We hebben echter niet uitgezocht of er verwantschap is. Wel zien we bij de geboorte-aangifte van Tiest in 1852 de vader van zijn latere echtgenote Dimphena, Franciscus Reijnen, als getuige optreden. Maar dat kan zijn, omdat hij in de buurt woonde.

Jan Baptist Mous is bijna 28 en Dimphena Reijnen net 27 als zij op 28 april 1880 in het huwelijk treden. Hij staat dan vermeld als landbouwer, zij als dienstbode.

Bij de getuigen vinden we:

Cornelis Mous (31), herbergier en broer van de bruidegom,

Adrianus van der Poel (49), koopman en oom van de bruidegom,

Petrus Cornelis Soffers (32), schoenmaker en zwager van de bruid,
 Antonius Koch (30), kleermaker.

In de eerste 17 jaren van hun huwelijk krijgen Tiest en Dingena 8 kinderen:

1. Maria Catharina, geboren 13-2-1881.	5. Josephus, geboren 22-12-1890.
2. Johannes Franciscus, geboren 15-6-1882.	6. Ludovicus, geboren 20-2-1893.
3. Cornelis, geboren 30-10-1886.	7. Antonetta Maria, geboren 29-1-1895.
4. Johanna Catharina, geboren 10-12-1888.	8. Catharina Cornelia, geboren 9-1-1897.

Iste rij:

1. Cornelius, 2. Johannes Franciscus, 3. Jan Baptist Mous, 4. Dimphena Reijnen, 5 Maria Catharina, 6. Johanna Catharina.

2de rij:

Ludovicus, 2. Josephus, 3. Antonetta Maria, 4. Catharina Cornelia.

Dochter Johanna Catharina gaat in haar 20ste levensjaar (27-6-1908) naar Antwerpen. Hetzelfde doet zoon Josephus als hij net 21 jaar is (5-1-1912). Vier maanden later trekt zoon Cornelis (25) naar Berendrecht. Catharina Cornelia zoekt haar geluk in Frankrijk.

Zoon Johannes Franciscus, kortweg Frans, is de vader van Dien Mous, mede-oprichtster van onze heemkundekring "Het Zuidkwartier".

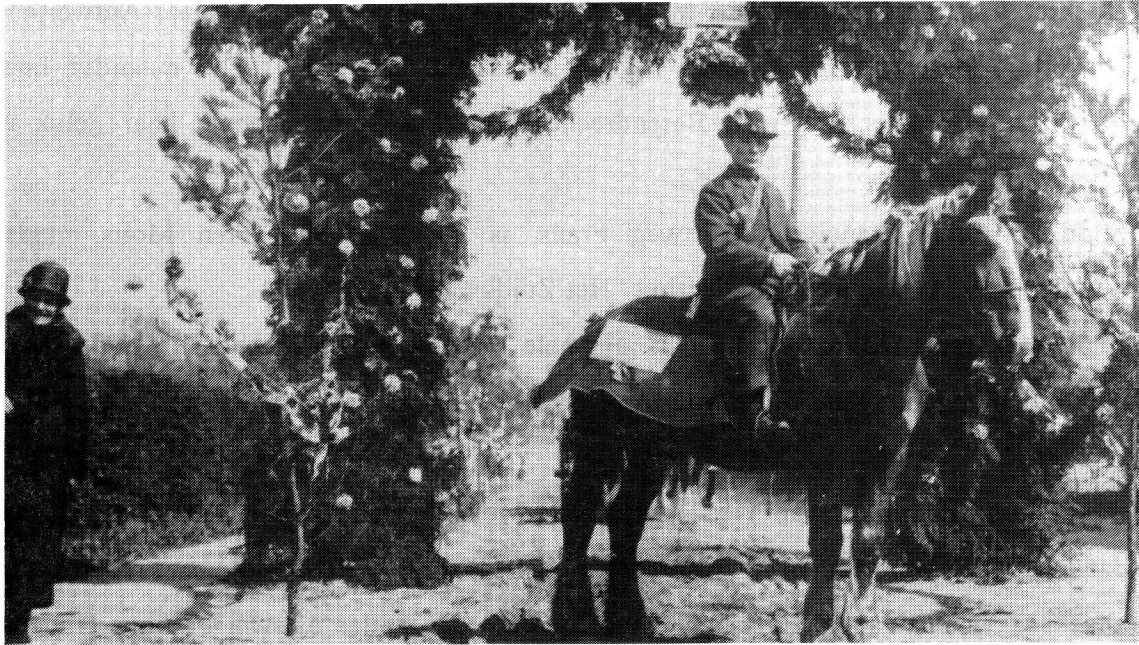
Ludovicus heeft slechts één keer in zijn hele leven verkering gehad. Hij had echter, naar eigen zeggen, geen tijd om te trouwen. Hij bleef dan ook ongehuwd.

Bij de gouderi bruiloft van Tiest en Dingena Mous-Reijnen op het Hageland zien we, dat het buurtcomité gevormd wordt door Tist Hugens, Willem Bogers, Frans Jansen alias Susken'Ots, Janus Cloots, Stan van Meir en den Dilles oftewel Fidelius Hugens. Frans Jansen werd meestal met de familienaam van zijn moeder aangesproken, vandaar Ots.

De breisters deden hun werk beurtelings in de herbergen "In de Zwaluw" van Jan Meylemans en "De Eendracht" van Frans de Vos, de Ossendrechtse molenaar. Jan Meylemans was getrouwd met Wies, de zus van Dingena Reijnen. De herberg van Jan fungeerde daarom op de grote dag ook als feestzaal voor de familie Mous.

Op de kar met breisters ontdekken we een heleboel bekende gezichten, ook al zijn er daarvan helaas al weer veel overleden. Van links naar rechts zien we: Net Koolen, Lies Hugens, Fika Koolen, Lo Jansen, Leen Koolen, Ida Jansen, Lein Withagen, Dien van Thillo, Sjo van Thillo, Net van den Bergh, Maria Simons, Door van Oevelen, Rosalie van den Bergh, Kaat Koolen, Lies Koolen, Ida Jansen, Emma de Vos (onze informante), Til Koolen, Carolien van den Bergh, Wies Koolen, Lies Geers, Marie Hugens, een vraagtekentje, Kaat den Ouden, Marie van Thillo en Marie Jacobs. Aan de leidsels: Janus Sebrechts.

Kunt u hen niet allemaal thuisbrengen, dan hebt u in ieder geval een mooie verzameling van Hagelandse familienamen.

Jacobus Paardekam, beter bekend als Ko Pin, ontpopte zich bij dit soort gelegenheden als gelegenhedsredenaar. Het leverde hem een extra hap en slok op en dat was mooi meegenomen. Bovendien had Ko bij deze gouden bruiloft een vooruitziende blik. Hij zelf zou ook spoedig (in 1931) 50 jaar getrouwd zijn en zag wel wat in de hier gebruikte koetsjes van Jozef Mous, die een stoeterij in Antwerpen had. Ko zou overigens met zijn Netje van der Poel ook zijn diamanten feest nog halen. Nu begeleidt hij trots op een paard gezeten de feeststoet van de familie Mous.

Het rijtuig met het gouden paar wordt getrokken door vier paarden. Dat zouden er zes geweest zijn, ware het niet dat dat verboden was, omdat Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden op dat punt niet overtroffen mocht worden.

De stoet wordt gevormd door vele collega-boeren te paard, de rijtuigen van de familie Mous, en versierde boerenwagens met het buurtcomité, de breisters en iedereen van het Hageland die wil delen in de feestvreugde. De belangstelling komt overigens van veel verder dan het Hageland, want volgens de overlevering is er in Ossendrecht nog nooit een gouden bruiloft zo groots gevierd. Het leek wel kermis 's avonds in en rond het beslist niet geringe aantal staminees dat het Hageland in die dagen telde.

Maar voordat het zover was kwam harmonie "De Hoop", zelf zoals het vaandel aangeeft zes jaar eerder in het goud, een serenade brengen. Het gouden bruidspaar wordt op de foto onder meer omringd door Toontje Mattheussens, notaris van Aalst, secretaris Adan, Janneke Timmermans (de Naaier), en enkelen van de kleinkinderen, waaronder helemaal rechts het meisje dat later als juffrouw Dien Mous de Ossendrechtse geschiedenis in zou gaan.

Links van het vaandel zien we ook nog het kopke van Michel Boonen, Antoinetta Mous, Jan Meylemans en Sjef Nuyts. Rechts van het vaandel wordt Janneke Timmermans (met hoed) geflankeerd door Janus Cloots, Martha en Leo Mous links, en John en Dien Mous rechts.

Gezien het grote aantal foto's, op zich al uniek voor die tijd, dat we her en der in Ossendrecht tegenkwamen en de enthousiaste herinneringen die bij ooggetuigen naar boven kwamen, geloven we graag dat het een groot feest is geweest.

Een feest dat getuigt van de hartverwarmende gemeenschapszin die er ook destijds onder de oude Ossendrechtaren bestond. Die van nu hebben het van geen vreemden! Groot en belangrijk genoeg dus om er in deze "gouden", 50ste Tijding nog eens melding van te maken.

Groepsfoto: Van links naar rechts

1ste rij (kinderen):

1. Jannie Koolen, 2. Harry Stoffels, 3. Marie-Thérèse Stoffels, 4. Jeanne Mous, 5. Sjors Mous, 6. Marie-José Boonen, 7. Adrianus Koolen, 8. Dina Koolen, 9. Leo Mous.

2de rij:

1. Wies Buyzen, 2. Kees Mous, 3. Josephine Brands, 4. Johannes-Franciscus Mous, 5. Adriana Wierckx, 6. Johannes Baptist Mous, 7. Dimphena Reijnen, 8. Sjef van den Bergh, 9. Mie Mous, 10. Jeanne Mous, 11. Louis Boonen, 12. Antonetta Mous, 13. Christ Koolen.

3de rij:

1. Sjef Mous, 2. vraagteken, 3. Tiest Buyzen, 4. Petronella van den Bergh, 5. Ludovicus Mous, 6. Cornelis Stoffels (kind: Maria Stoffels), 7. Catharina Mous, 8. zus van Dingena Reijnen, 9. Nellis Reijnen, 10. Ludovicus Reijnen, 11. Clémence Reijnen, 12. zus van Dingena Reijnen, 13. zus van Dingena Reijnen, 14. echtgenoot van 13.

4de rij:

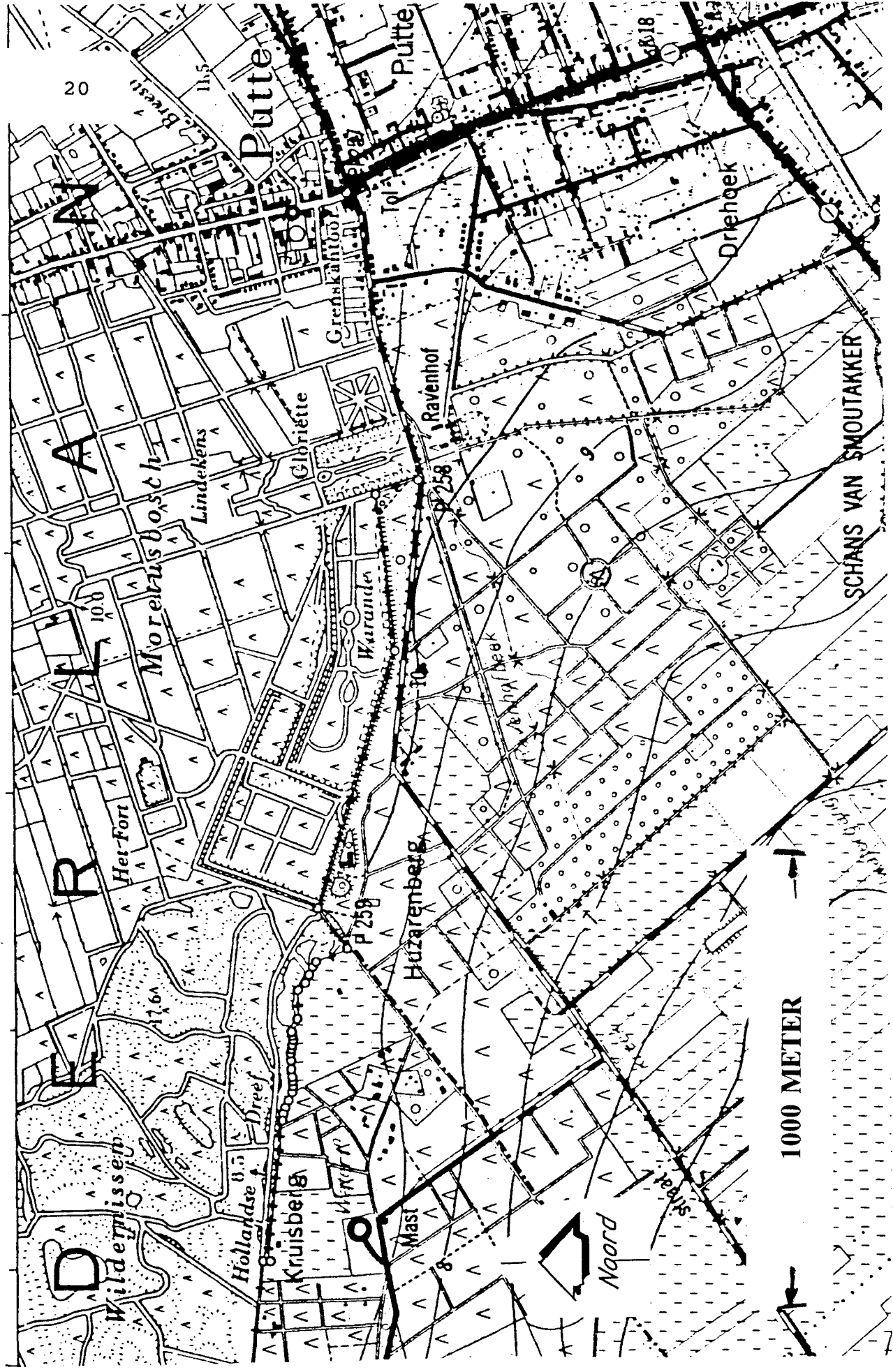
1. Michel Boonen, 2. John Mous, 3. Tiest Mous, 4. Cornelius Koolen, 5. Dimphena van den Bergh, 6. Net van den Bergh, 7. Alphons de Dooy, 8. Louis Mous, 9. Jan Meylemans, 10. Louisa Reijnen, 11. Carolien Mous, 12. Petrus Johannes Leyten.

5de rij:

1. Willem Bogers, 2. Fidelius Hugen, 3. Tist Hugen, 4. Frans Jansen, 5. Stan van Meir, 6. Adrianus Cloots, 7. Martha Mous, 8. Maria Mous, 9. Dien Mous.

BERGEN OP ZOOM

4°22'30"

HET KASTEEL STEENLAND OF RAVENHOF TE STABROEK

Indien het Ravenhof, met zijn domein van meer dan 400 ha, één der grootste eigendommen is, dat ooit behoord heeft aan het geslacht Moretus, dan is het niet van belang ontbloom te benadrukken dat het ook hun eerste kasteel is geweest dat zij bezeten hebben sedert zij zich te Antwerpen vestigden.

Het "Goet van Steenlant", voortkomende van de familie met die naam, was in de loop van de XVe eeuw overgegaan op Wautier van Immerseel, wiens kleindochter Apoline, echtgenote van Jean Candt, overleed vóór 1491. Haar erfgenamen verkochten het eigendom, een hoeve met alle toebehoren *"geheeten Tgoet van Steenlant, groot in 't geheel in opperlande omtrent twee ende tachtich gemeten ende in nederlande omtrent vyftich gemeten, met noch eenen heyblock omtrent negen gemeten onbegrepen den moiten gestaen ende gelegen onder Stabroeck, Lillo ende Calmpthout in diverse parcheelen alzoo die Wouter van Immersele zaliger gedachtenis toe placht te behoiren"*, op 12-1-1552 aan Mter Corneille van Tongerlo, medicus, echtgenoot van Anna de Muysen.

Deze schijnt de bouwheer geweest te zijn van het kasteel, want in een document van 1569 lezen we, dat zijn weduwe te Stabroek bezat *"een steenhuys uyer hoffgracht, opgetrokken voir een speelhuys"*. Dit huis van plaisantie werd in 1573 overgedragen aan Petronella Rompaerts, weduwe van Hendrik Hujoel, voor de prijs van f 7.050,00.

In 1640 maakt het Goet van Steenlant deel uit van de nalatenschap van Jeanne Hujoel, weduwe van Pieter van der Goes, die het op 18-6-1578 geërfd had van zijn grootmoeder Petronella Rompaerts.

Alexander van der Goes, zoon van Pieter, volgde zijn moeder op bij haar dood op 11-2-1640, en bij zijn dood, weinige tijd later, bij een nieuwe verdeling in dato 5-2-1642, werd het eigendom toegewezen aan zijn zuster Suzanna van der Goes (1613-

1670) echgenote van Jacob Goos.

Jacob Goos (1590-1666), Groot-Aalmoezenier van Antwerpen, zoon van Jacob en Clara Moens, was eerst gehuwd geweest met Clara Bosschaert. Uit zijn eerste huwelijk had hij twee dochters: Anna (1627-1691), echtgenote van Balthazar Moretus II (1615-1674) en Margareta (†1657), die gehuwd was met Hendrik Hillewerve (†1694); en uit het tweede huwelijk een zoon, Peter (1645-1708), secretaris van de stad Antwerpen, in de adelstand verheven op 27-1-1676, die in 1671 huwde met Joanna Vecquemans. (hun zoon Jacob-Xaveer Goos, heer van Gyseghem, bekwam de titel van baron op 19-12-1755.)

Het was Ridder Hillewerve, heer van Heyns en Weert, die na de dood van zijn vrouw kanunnik werd, die in 1667 het kasteel van Steenland kreeg uit de nalatenschap van zijn schoonvader. Het eigendom omvatte op dat ogenblik een grote hoeve met gebouwen, dienende tot woning en 82 bunders te Stabroek, benevens een 50-tal ha heide, duinen en moerassen te Kalmthout.

Enige jaren later, op 11-4-1679, droeg Hendrik Hillewerve het Hof van Steenland over aan zijn neef Balthazar Moretus III (1646-1696) die in 1675 gehuwd was met Anna Maria de Neuf (1654-1714).

Te noteren, dat deze laatste, na het beëindigen van zijn studies te Parijs, onder leiding van M. Le Gay, heer van Mortfontaine, op 18 jarige leeftijd een reis had ondernomen naar Italië in gezelschap van zijn ooms Hendrik Hillewerve en Peter Goos, van Licenciaat Tholincx en van de minderbroeder Van Immerseel (1664). Hij noteerde zorgvuldig in een dagboek alle wederwaardigheden: te Napels was hij aanwezig op het carnavalsbal dat plaats vond in tegenwoordigheid van de vice-koning en ter welker gelegenheid men danste tot drie uur in de morgen.

Te Rome was er een menigte die gemaskerd was, zowel te voet als te paard, die ternauwernood door de pauselijke politie in bedwang kon worden gehouden.

Op asdag reed de stoet rijtuigen van kardinalen en edelen naar de Sint Pieterskerk om er uit handen van de paus het assekruiske te ontvangen, wat een heerlijk schouwspel was.

Balthazar Moretus bezocht met interesse de vaticaanse bibliotheek, onder leiding van Mgr. Accargio. Te Florence, tijdens zijn terugreis, bewonderde hij de schatten van het paleis der Hertogen de Medicis, en werd er gestopt te Genua, Pavia en Milaan. Te Pavia moest hij tot zijn ontsteltenis vaststellen dat de Joden er meer dan 24 uur geduld werden, wat niet het geval was in Spanje, noch te Milaan.

De reis ging verder over Lyon, Nevers, Orleans, waarvan de universiteit bekend is om de mooiste spreekwijze van heel Frankrijk en tenslotte Parijs.

Eigenaar geworden van Steenlant, maakte Balthazar Moretus er onmiddellijk zijn zomerverblijf van, tenminste tot in 1685, in welk jaar hij Scaldisburg te Hoboken bouwde.

Sedert 1679 is het Goet van Steenlant bekend onder de naam Moretushof en algemeen als Crayenhof. Nochtans noemden de Moretussen het eenvoudig "hun hof te Stabroek" zoals blijkt uit een brief van Anna Goos gericht aan haar zoon Baltazar Moretus, tijdens zijn verblijf te Madrid in mei 1680. *"Ik ben", schrijft zij, "met Uw geliefde dame en de ganse familie voor enige tijd op Ued. Hoff tot Stabroeck geweest. Ik heb er met Uw dame en kinderen enige vreugdevolle ontspanningsdagen beleefd, om hun, gedurende Uw afwezigheid alle mogelijke genoegten te doen, opdat gij in 't buitenland gerust van gemoed zoudt kunnen zijn".*

Herinneren wij eraan, dat Balthazar Moretus in 1680 een reis had ondernomen met als enig doel een overeenkomst te bewerken met de Paters Hieromieten van het klooster van het Escuriaal, die het monopolie bezaten van de handel in religieuze boeken in Spanje en uit dien hoofde een der voornaamste klanten en debiteuren waren van het huis Plantin. Afziende van hun voorstel, en deel van hun schuld af te lossen door het leveren van wol, afkomstig van hun beroemde kudden, boden de paters ditmaal aan Balthazar Moretus een prachtig paleis aan te Madrid, met stallen voor 40 paarden. Zij hadden dit paleis laten bouwen met het overschot aan materiaal waarmee men het Escuriaal had gebouwd.

Dit voorstel, gesteund door Graaf de Bergeyck, Minister te Madrid, werd niet aanvaard door Anna Goos (die tot haar dood sterke hand hield op de zaken van de

drukkerij), en Balthazar Moretus moest zich tevreden stellen met aan zijn debiteuren een nieuwe termijn van uitstel van betaling te verlenen. Gedurende drie dagen was hij de verwende gast van het Escuriaal en de overeenkomst werd onder klokkengelui getekend op 13-7-1680.

Tijdens zijn verblijf te Madrid had Balthazar Moretus zijn intrek genomen bij zijn kozijn Jacob van Meurs. Hij kreeg de gelegenheid een stiergevecht bij te wonen en zag dertig dieren afslachten in drie uur tijds. Hij was er ook getuige van hoe een eigenaardige stoet joden, die veroordeeld waren om levend verbrand te worden, zich naar buiten de stad voortbewoog waar de brandstapel zich bevond. Hij telde 14 mannen en 8 vrouwen, die ieder op de rug van een ezel vastgebonden waren.

Balthazar Moretus had negen kinderen, waarvan er vier op jeugdige leeftijd stierven. Bij zijn dood in 1696 bleven zijn goederen in onverdeeldheid tussen zijn vrouw en kinderen tot de verdeling plaatsvond op 27-10-1716. Toen werd het kasteel van Steenland (dat toen bestond uit een soort toren of centraal gebouw met hoeve en 82 gemeten onder Stabroek) voor een bedrag van *f* 6.000,00 toegewezen aan de jongste telg Jean Jacques Moretus (1690-1757) echtgenoot van Theresia Mechtilda Schilder (1696-1729). Deze nam de drukkerij Plantin in 1730 over van zijn neef Balthazar Moretus V en hij erfde in 1735 het kasteel Scaldisburg te Hoboken van zijn broer, kanunnik Peter Moretus.

Na in Douai wijsbegeerte te hebben gestudeerd en rechten aan de Leuvense Universiteit, waar hij zijn licentie behaalde op 9-6-1711, legde hij de eed af als advocaat voor de Hoge Raad van Brabant op 1-3-1715. Hij werd Groot-Aalmoezenier van Antwerpen in 1717 en was schepene van deze stad van 1727 tot 1729.

Bij zijn activiteit van drukker voegde hij deze van financier en speelde hij een belangrijke rol in de Cie. van Triëste en Fiume in 1750. In deze laatste was hij deelgenoot voor meer dan 100.000 Duitse gulden. Wellicht had M. Elias redenen om in zijn "Geschiedenis van Stabroek" te schrijven, dat met Jean Jacques Moretus één der rijkste edelen van Brabant op Ravenhof kwam.

Van zijn vrouw, Theresia Mechtilda Schilder, dochter van de heer van Hemiksem, overleden op 35-jarige leeftijd, had Jean Jacques Moretus 9 kinderen.

Bij de verdeling op 11-10-1758 erfde de oudste, François-Jean, het Plantijnse huis; aan de drie "geestelijke dochters" werd Scaldisburg toegewezen, en de jongste van de zonen, Jean Joseph Moretus (1727-1806) ontving als zijn deel het domein te Stabroek *"een hoeve genaemt Steenlant, met huysingen, schure, thoren ofte speelhuys met de landen, gronden ende allen den toebehoorten, gelegen onder Stabroek"*.

Van 1750-1753 had Jean Joseph Moretus een studiereis gemaakt naar Triëste, waar de Cie. van Triëste en Fiume pas was gesticht.

Te Stabroek schijnt hij geen enkele verandering te hebben aangebracht aan het aspect van het kasteel, maar aan het park en omgeving voerde hij zulke grote werken uit, dat hij kan worden gezien als de maker van Ravenhof.

In het lijvig boek, "Bijdragen tot de Geschiedenis van Stabroeck" door Jhr. A.P.A. Elias van Stabrouck, worden de werken als volgt beschreven op pag. 243:

- "Toen in het midden der XVIIIe eeuw een groot deel der bevolking van Stabroek en Putte wegens de toenemende werkloosheid in de grootste armoe verkeerde, liet hij de arbeidende bevolking werken aan de wegen en terrassen, die thans het sieraad van Ravenhof en omgeving zijn. Hij veranderde de dorre heide in lommerrijke dreven, zandheuvels werden geslecht, andere vlakten werden verhoogd, van terrassen voorzien en beplant. Alles werd kunstmatig aangelegd en beplant met allerlei bomen, zo regelmatig, zo smaakvol en zo groots, dat men er zich over verwondert hoe men destijds met primaire hulpmiddelen iets dergelijks tot stand heeft kunnen brengen, maar bovenal hoe een dergelijke reusachtige onderneming door één persoon kon worden gefinancierd.

Duizenden en duizenden karren zand werden verreden en verwerkt. Iedereen kon voor een daggeld in het gelid treden. Zij die kar en paard meebrachten kregen hiervoor een extra vergoeding. Vrouwen en kinderen, allen hielpen mede".

De meest onbegrijpelijke realisatie was zeker deze van de Hoge Berg, een heuvel van 40 meter hoogte, opgericht onder Hollands Putte, op meer dan een half uur van het Ravenhof, waarmede hij met dreven verbonden werd. In het park werden de dreven in stervorm aangelegd; tussen de heuvelruggen en de plaats waar zij zich verbonden, liet hij in 1768 in het zicht van het kasteel een lieflijke gloriëtte bouwen in stijl Lodewijk XV. In 1770 liepen de werken ten einde.

Noteren we, dat in 1767 J.J. Moretus zijn domein vergroot had door de aankoop van 84 bunder in den Wevershoek en dat in 1794 zijn eigendom zich over 152 gemeten of 67 ha uitstreckte, alleen onder de gemeente Stabroek.

In 1769 liet hij op zijn kosten de kerk van Ertbrandt te Putte herbouwen; in 1894 werd deze kerk door brand verwoest en heropgebouwd in 1897.

De kasteelheer van Stabroek leefde zeer eenvoudig. Men vertelt, dat toen hij op zekere dag te Parijs vertoefde, waar hij één van de mooiste appartementen van het hotel had laten reserveren (waarschijnlijk het hotel van Grand Villar, Rue de Tarraine, waar hij verbleef op 18-11-1762), hij toen zag dat de hotelhouder vreesde niet betaald te zullen worden, hij een reiskoffertje liet openen gevuld met goudstukken. "U ziet" sprak hij tot de hotelhouder, "dat ik met dit goud gans uw hotel kan huren". Men vertelt ook dat hij onder de Franse bezetting, toen hij zich had teruggetrokken op zijn eigendom te Stabroek, hij al zijn goed in de duinen van het park verborg. Zijn groot fortuin ontsnapte ook niet aan het speurend oog van de commissarissen van het Landsbestuur, die zijn inkomsten schatten op minstens 90.000 gulden. Een verslag over zijn persoon, dat naar Parijs werd gezonden en dat berust bij het Nationaal Archief, bevat deze opmerking: "Moretus behoort tot een talrijk geslacht, waarvan alle takken schatrijk zijn. Vandaar dat zij hoog in aanzien staan".

Jean Joseph Moretus stierf ongehuwd op zijn kasteel te Stabroek op 27-2-1806. Hij werd begraven op het kerkhof te Stabroek, waar men thans nog zijn grafkelder ziet, tegen het koor van de kerk.

Toen was het één van zijn neven, Philippe de Pret (1766-1838) heer van Hemiksem en Ter Veken, zoon van Arnold de Pret en Maria Petronella Moretus, die hem te Stabroek opvolgde. Deze liet het kasteel verbouwen in Lodewijk XV stijl, en ook de naam Ravenhof dateert uit deze tijd.

Volgens een plan van 1806, strekten de eigendommen zich uit over 224 gemeten te Stabroek en 360 te Putte, hetzij in totaal ongeveer 260 ha.

Bij de dood van zijn moeder in 1798 erfde Philippe de Pret de kastelen van Hemiksem en Ter Veken, evenals het hotel Sphera Mundi op no. 19 in 't Kipdorp te Antwerpen. In 1794 werd hij Maire van Hemiksem en bleef daar burgemeester tot zijn dood in 1838.

In 1805 huwde hij Justine van Ertborn (1785-1841) dochter van Emmanuel en van Catherina de Witte (eigenaars van het Hof van Brabant te Hoboken) die in 1812 het huis "Het Witte Kruis" erfde, gelegen aan de Minderbroedersstraat te Antwerpen (hier kwam later de Katholieke Normaalschool).

Met zijn broer Jacques door Napoleon in 1810 naar Parijs geroepen, vestigde hij er zich verschillende jaren en ontving de titel van Baron van het Keizerrijk, met oprichting van een majoraat, op 25-3-1813.

Onder het Hollands regiem werd Philippe de Pret in de "Ordre Equestre" opgenomen onder de naam "de Pret de Ter Veken" en werd hij benoemd tot lid van de Provinciale Statenvergadering van de Provincie Antwerpen (1816). Op 18-7-1819 kreeg hij de titel van Baron vanwege koning Willem I, en op 4-7-1829 werd hij kamerheer. Philippe de Pret had slechts twee kinderen: één ervan stierf op jeugdige leeftijd, de andere, Jeanne de Pret (1808-1879) huwde in 1829 met Baron Theodoor Diert de Kerkwerve († 1862).

Jeanne de Pret kreeg in 1838 de ouderlijke erfenis. Bij haar dood in 1879 ging Ravenhof over op haar neef, graaf Gaston de Pret de Roose de Calesberg (1839-1918) echtgenoot van Clara Geelhand, weduwnaar in eerste huwelijk van Maria Moretus (1841-1863).

Gaston de Pret had in 1864 van zijn schoonvader Charles Moretus de Bouchout geërfd, het hotel genaamd Groot Galleyhuys te Antwerpen (in 1872 verkocht aan graaf Edmond le Grelle) en 147 ha te Aissche (in vruchtgebruik). Van zijn ouders erfde hij ook in 1889 het kasteel Vordenstein te Schoten en het vroegere hotel Geelhand op de hoek van de Meir en de Rubbensstraat te Antwerpen, beide voortkomende van de familie Thuret. In 1907 stond Graaf de Pret zijn domein te Stabroek af aan Graaf Charles Moretus Plantin, Commandeur van de orde van het Heilig Graf, zoon van René Moretus en Louise de Theux de Meylandt (dochter van Graaf de Theux, lid van het Nationaal Congres, leider van de Katholieke Partij gedurende meer dan 40 jaar, en verschillende malen eerste minister).

Graaf Moretus, die in 1900 Emilie de Brouhoven de Bergeyck (1879-1940) had gehuwd, was burgemeester van Stabroek van 1911 tot 1914, van 1919 tot 1926 en van 1939 tot 1960. Hij breidde zijn domein verder uit tot 400 ha en vergrootte het kasteel in de vorm zoals we het thans kennen; de hal o.a. is zo groot als het oorspronkelijk kasteel. Deze werken begonnen in 1911 en werden in 1920 beeindigd. Achterkleinneef van de laatste eigenaar van de drukkerij Plantin was graaf Moretus Plantin, ridder in de Kroonorde en sedert 1920 lid van het Donatiefonds van het Museum Plantin.

Roger Moretus Plantin de Bouchout
(in "Demeures Familiales", uitg. De Sikkel 1950)

Noot: In 1951 werd het kasteel, met 25 ha van het park, verkocht aan de paters Assumptionisten, die daar vier jaar aan hun leerlingen de wijsbegeerte doceerden. Graaf Charles Moretus was er blijven inwonen tot aan zijn overlijden in 1960. Het domein werd in 1961 verdeeld onder de erfgenamen van graaf Moretus. Het kasteel is, via de firma Ahlers, uiteindelijk in handen van de gemeente Stabroek gekomen.

Samengevat door wijlen G. Geerts.

FAMILIE KOOLEN

Leden! De redactie is benieuwd naar de volgende gegevens:

- Waar is de foto gemaakt?
- De doopnamen van de afgebeelde personen.
- Geboren waar/wanneer?
- Overleden waar/wanneer?
- Getrouwd met/wanneer?
- Kinderen?
- Beroep zelf/echtgenoot?
- Woonplaats(en)

Uw reacties worden gaarne ingewacht bij de redactie.

STREEKHEEMMUSEUM "DEN AANWAS".

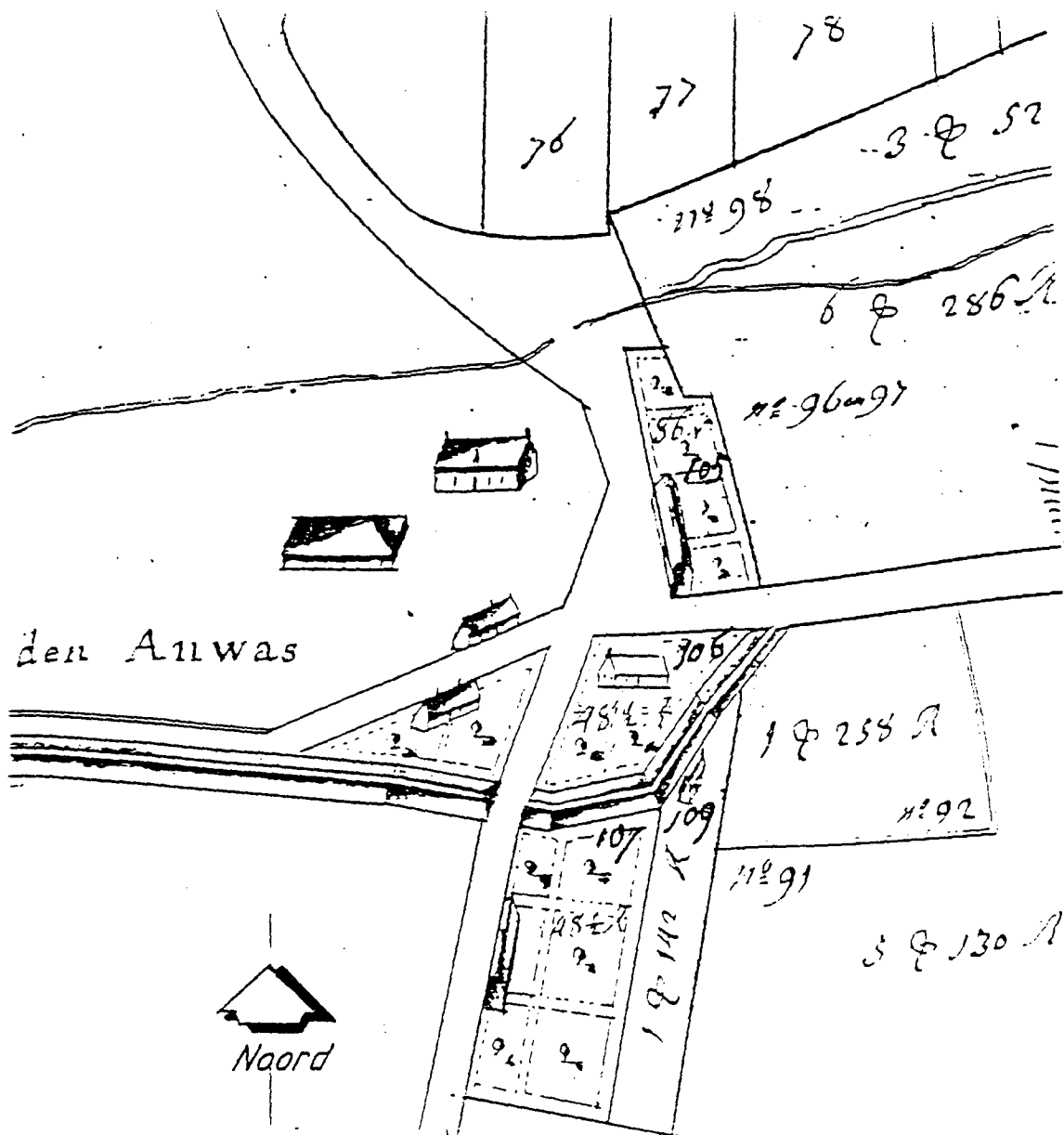

Op 5 april 1978 werd op het kadaster te Breda een lijst geregistreerd van monumenten, waarop een pand voorkwam op Aanwas no. 29 te Ossendrecht. (zie document vorige pagina.)

In maart 1977 was de oprichtingsvergadering op Onze Lieve Vrouw ter Duinen van heemkundekring "Het Zuidkwartier". Een zeventigtal mensen gaf zich spontaan op. Niemand kon toen vermoeden dat dit aantal in de loop der jaren zou uitgroeien tot zes honderd leden. Nog minder verwachtte men, dat bovengenoemd pand, reeds flink in verval, eens een fraai gerestaureerd museum zou zijn.

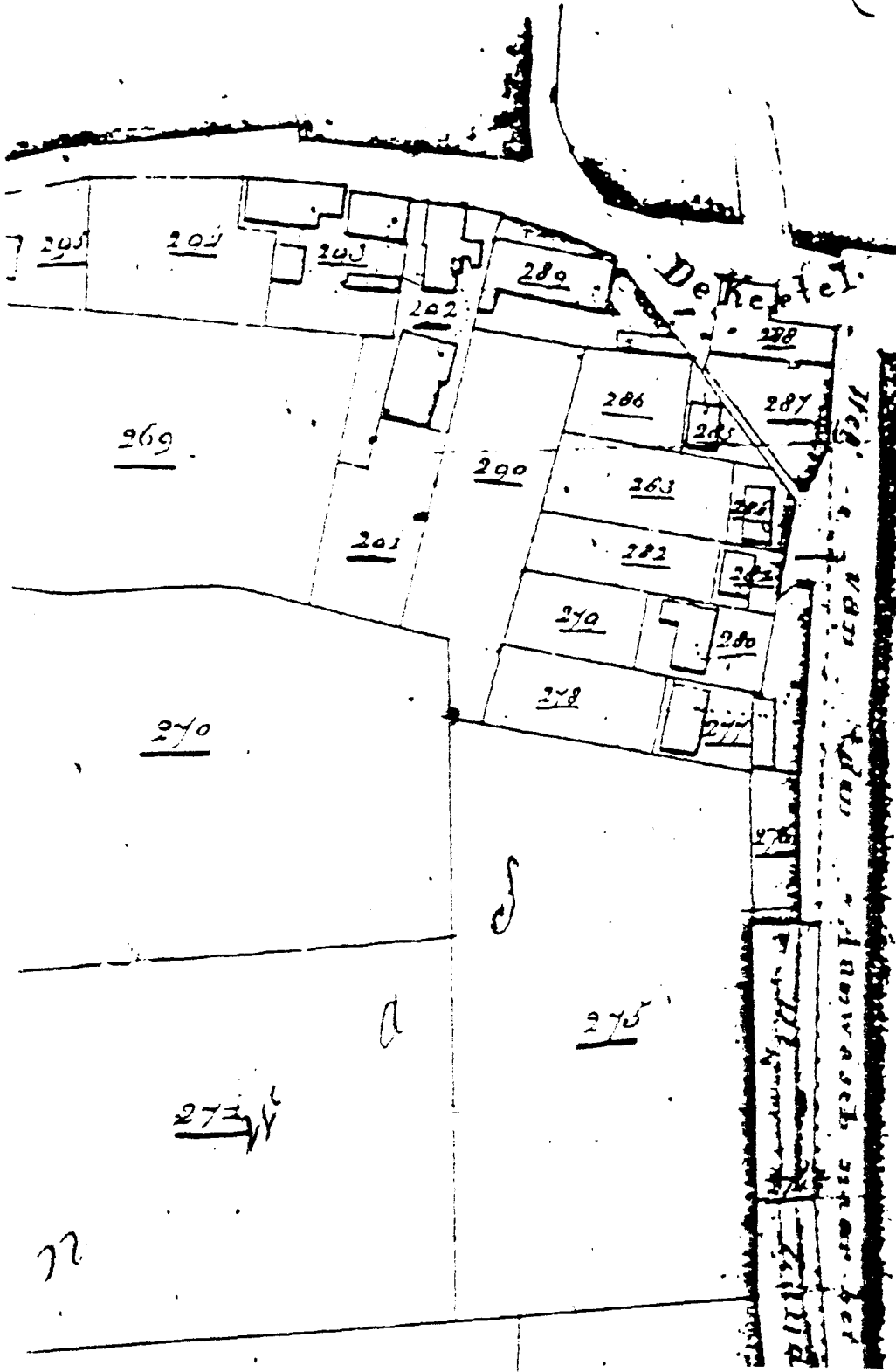
Bij de uitgave van de 50ste Tijding willen we even terugblikken.

Het pand is gelegen in de Zuidpolder aan de weg Ossendrecht-Zandvliet en ter plaatse Aanwas genaamd. De polder werd ingedijkt in 1743.

Fragment kaart van Adan van 1762.
 Het gebouw op sectie 107 is het huidige museum.

Sectie A den Noordpolder

Fragment Kadasterkaart 1830

Perceel no. 289 is het huidige museum.

Ook voor die tijd was er al een inpoldering geweest. Op de kaart van Nicolaas Moyses van 1667 stonden er een aantal boerderijen ingetekend. Ook op de Aanwas was dat zo. Men spreekt hier over de plaats waar het oud-dorp moet hebben gelegen. Dit pand ligt tegen de Oude Dijk ("Kaaidijk") bij de bocht rond de lokatie "de Kettel" op een wat verhoogde plek. Misschien stond hier vroeger reeds een woning, of was er een bouwval die is opgetrokken \pm 250 jaar geleden, na de inpoldering.

Dan meldden de cijnsboeken de naam het "Joost van den Boom-huis". Hij betaalt voor enkele jaren tot 1747. Dan overlijdt hij. Zijn vrouw, Anna van der Poel, kwam van Ooteren en was geboren in Zandvliet.

Van 1747 tot 1762 is de tweede eigenaar Staes van Weys. Hij huwde Johanna van Rijsbergen uit Ossendrecht en was van geboorte uit Hoge Zwaluwe.

Na 1762 kwam er voor dit pand een nieuwe naam in het cijnsboek n.l. het "Martien Kersemans-huis", genoemd naar de koper. Misschien een man van standing. Hij was schepen van Ossendrecht, weduwnaar van Anna Catharina Leemans, en opnieuw gehuwd op 21 november 1762 te Woensdrecht. met Johanna de Jonge uit die plaats. Tot 1770 verbleven zij hier op de Aanwas. Hij stierf 14 februari 1784.

De volgende bewoner was Bastiaan Verpoorten, ook landbouwer en schepen van Ossendrecht. Hij bleef er maar twee jaar. Misschien wel geldproblemen?

Het pand werd opgekocht door Johan Theodoor Morin, die het snel doorgaf aan Antonius en Johanna van Oosdorp. Van 1772 tot 1796 bleef het op hun naam. Toch was hij 2 februari 1789 overleden en zij op 1 september 1794. Zij werden begraven in de oude kerk van Ossendrecht, toen nog in bezit van de gereformeerden.

Dat de verkoop stagneerde was misschien een kwestie van erfgenamen of van problemen met de Franse bezetter.

In 1796 kopen Jacobus Vercouteren, geboren in Doel, en de Ossendrechtse Elena van Lindonk het pand. Zij waren reeds getrouwd op 14 juni 1773. De landbouwer Vercouteren was lange tijd schepen van Ossendrecht en vaak plaatsvervangend president van de gemeenteraad.

Zijn dochter, Johanna, huwde in 1813 met de gemeentesecretaris Adriaan van Halteren Januszoon, geboren te Etten-Leur. Zij wonen op de Aanwas wat verderop. Het huis van haar ouders erven ze op 23 april 1824.

Men verhuurt dan vermoedelijk in de volgorde:

- Cornelis Johannes Armstrong uit Sommelsdijk en Petronella Mommaes met h u n zeven kinderen. Zij vertrekken in 1835 naar Hellevoetsluis.
- Tot 1840 zijn de nieuwe huurders Catharina en Cornelia van de Putte, afkomstig van de Kruisweg in België. De dienstmeiden Varkenisse uit Dinteloord, Jacoba Purmer uit Alkmaar en Adriaan van Breda uit Etten-Leur zijn bij hen inwonend.
- Daaropvolgend wonen er Magdalena Augustijn uit Bergen op Zoom en de gemeentesecretaris, Antonie Berger, tot 3 augustus 1846, toen deze laatste overleed.

Ook de verhuurder Van Halteren sterft in mei van dat jaar. Waarschijnlijk heeft er onder hen nog een kleine perceelsverandering plaatsgevonden. Men kwam begin 1847 met een nieuwe tekening. (zie kadastrakaart blz. 36, situatie 1847)

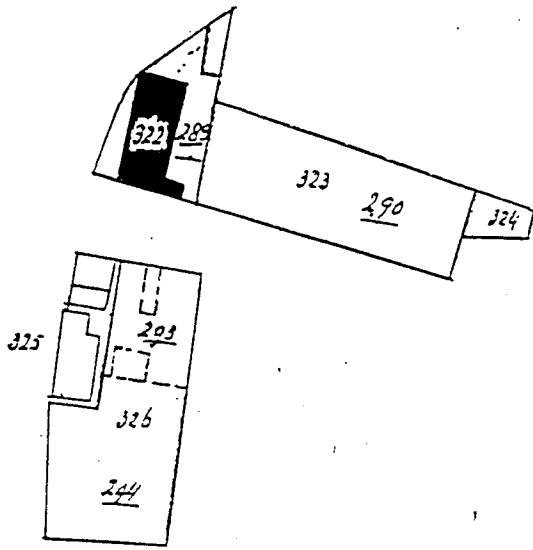
Na de dood van de weduwe Van Halteren-Vercouteren verkopen de erfgenamen de huizing met stal, erf en hof op de Aanwas aan Pieter van de Moer en Catharina Jacobs, beiden geboren te Woensdrecht. Hij sterft een jaar na de koop op vierenvijftigjarige leeftijd. Het is dan 20 augustus 1855.

Zijn vrouw blijft in het bezit, tot haar dood op 13 november 1864. Van hun bezittingen gaat het huis over naar hun dochter Maria Josepha van de Moer. Zij verkoopt het weer in 1870 aan haar zuster, Louisa Catharina, wonende te Ossendrecht, die het acht jaar later doorverkoopt aan een andere zuster, Adriana Sophia.

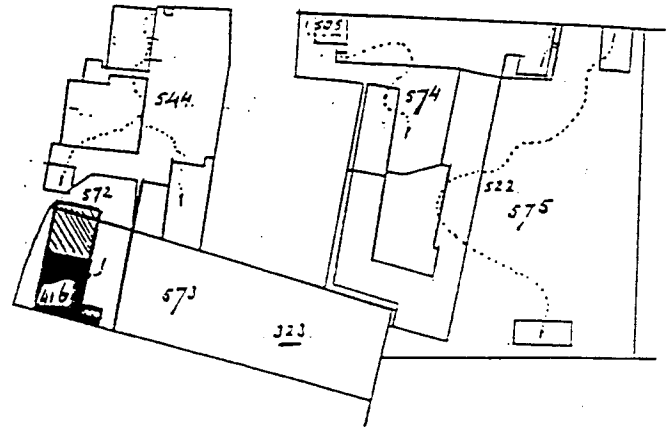
Tot 10 november 1923 bleef het in haar bezit. Zij was in die periode gehuwd met Cornelus Korst en woonde te Standaardbuiten.

De overlevering zegt dat het pand in die tijd verhuurd is geweest aan de families Melsen en Cornelis Jacobs.

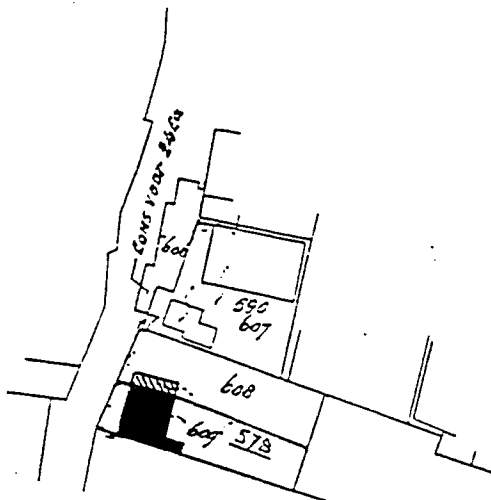
De inmiddels weduwe geworden Adriana Sophia Korst - van de Moer machtigde Leonardus Christiaan van der Poel, winkelier te Ossendrecht, om haar huis op de Aanwas te verkopen.

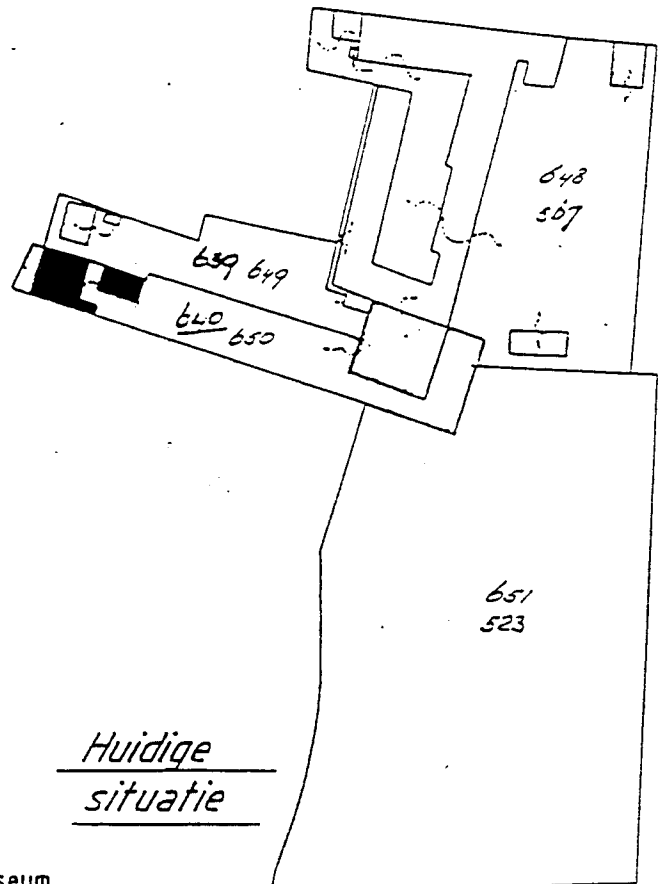
Situatie vanaf 1847

Situatie vanaf 1926

Situatie vanaf 1960

Huidige
situatie

LEGENDE

 Af te breken

 Voorheen woonhuis/Huidig museum

In de volksmond "Frie van den Burger" genoemd. Uit de kadastertekening van 1926 blijkt dat Frie de stal tegen het huis had verwijderd. (zie tekening blz. 36.)

Vijf jaar Ossendrecht vond hij waarschijnlijk genoeg. In 1928 staat Frie met Antonius Cornelis Mattheussens bij notaris Van Aalst voor de overdracht van zijn woning.

De cichoreifabrikant blijft maar kort in het bezit en verkoopt dan door aan zijn zoon Cornelius J.A.M. op 1 december 1929. Zijn echtgenote is Catharina .C.A. Aertssen uit Zandvliet. Tot de dood van zijn vader in 1937 hebben ze in dit huis gewoond. Dan vindt er een woningruil plaats, waarbij zijn gezin het huis naast de fabriek gaat bewonen, en de nog ongehuwde broers en zuster met de huishoudster Lona hun intrek nemen aan de Aanwas.

Lange tijd was het in Ossendrecht een begrip dat de familie Mattheussens daar woonde.

Het is 1966.

In dat jaar overleed Corrie Mattheussens, zevenendertig jaar eigenaar van het pand op de Aanwas, vanaf 1935 tot 1962 onafgebroken wethouder en vaak loco-burgemeester, mede-directeur van de cichoreifabriek, voorzitter van harmonie "De Hoop", enz., enz.. Met grote inzet gaf hij zich voor de Ossendrechtse gemeenschap.

Alles gaat verder in het leven; ook de deling van zijn nalatenschap. Het al vaak besproken huis komt in 1967 in handen van zijn zoon Cees O.M. Mattheussens. Hij is gehuwd met Alida van den Maegdenbergh. Zij verhuren het pand in de loop der jaren aan o.a. Stan Blommerde, aan de maatschappelijk werkster mejuffrouw Vulto, de kandidaat-notaris Van Mourik, en aan een aantal pensioengasten, werkzaam bij de aanleg van gasleidingen in 1970. In dat jaar werd Cees Mattheussens wethouder te Ossendrecht.

Verdere huurders zijn nog een Joegoslavische en een Turkse familie.

Vervolgens werd het in dienst genomen voor hun eigen boerenbedrijf, als werkhuis.

Het huis was flink in verval. Zoals reeds is vermeld kwam het op de Rijksmonumentenlijst. Via onderzoek stelde men vast dat dit een gebouw moest zijn uit de achttiende eeuw.

In 1986 komen de eerste gedachten vanuit heemkundekring "Het Zuidkwartier" om een onderkomen en/of museum in een van de dorpen te zoeken. Het onderhoud daarover met de burgemeesters van Putte, Ossendrecht en Woensdrecht was meer afwijzend dan hoopvol. Op 9 april kwam hierover een artikel in het Brabants Nieuwsblad. Met een reactie daarop kwam het huis op de Aanwas in beeld.

Op 27 september 1986 was er op verzoek van de familie Mattheussens een onderhoud met de heemkundekring. Men kwam overeen, dat het zeker zo niet kon worden gebruikt. Aan de achterkant was een groot gat in het dak. De geraadpleegde aannemer durfde het dak niet op vanwege de vele rotte plekken. De zoldervloer was door het regenwater flink aangetast, enz., enz..

Ook de heer E. Verschuren, provinciaal museumconsulent, raadde het sterk af. Het zou een bijna onmogelijke zaak worden voor de vereniging. In principe werd het toch aanvaard.

15 Januari 1987 kwam er een werkgroep van vrijwilligers onder leiding van voorzitter Leo Timmermans bijeen. Weinig geld was beschikbaar, maar met zeer veel enthousiasme begon "de grote slag" op de Aanwas. Met inschakeling van het Werkvoorzieningsschap werd het dak zo goed mogelijk gedicht. Schilderen, behangen en het niet te onderschatten schoonmaken, zeker wat ook de gewelfde kelder betreft, verdient alle lof voor de vrijwilligers die dat hebben geklaard. Met een streefdatum voor ogen hielden de koptrekkers, Janus en Cor Dingemans, het tempo erin.

5 Juni 1987 's avonds om half acht vond de opening plaats.

Net op tijd voor het grote feest van 800 jaar Ossendrecht. Met als middelpunt de feesttent op "het Marktje", was er ook een grote toeloop naar het museum.

Het prachtige weer en het orgel van Eug. Jansen, opgesteld naast het huis, nodigden de mensen uit voor een eerste bezoek, waar Anja de Greef keurig haar rol speelde als wassen beeld in de pronkkamer.

Deze toeloop en de complimentjes bevestigden het vermoeden dat én de burgemeester én de museumconsulent niet hadden ingeschat: het gevoel van de mensen om de geschiedenis van de Zuidwesthoekdorpen in woord en beeld te laten voortleven.

Maar niet te vroeg gejuichd; er moest nog veel gebeuren.

16 Oktober 1987 : Foto-tentoonstelling ter afsluiting van de feesten "800 JAAR OSSENDRECHT".

1988 : Het jaar van planning, rekenen en herrekenen.

Een nieuw dakbeschot wordt geraamd op *f* 35.909,44. De rijksdienst voor monumentenzorg bleek bereid een subsidie van *f* 18.565, = te verlenen. De gezamenlijke Zuidwesthoekgemeenten besloten *f* 10.000,= bij te dragen. De rest kon uit eigen middelen worden betaald. Een heel karwei dat bestuur en vrijwilligers weer volop in actie bracht.

1989 : Het museum in de steigers, wat resulteerde in een nieuw dak en 'n zoldervloer van ±120 m². Een prachtige ruimte voor allerlei doelen. Een van de eersten die er gebruik van maakte was Janus van Pul. Hij bracht er in oktober bezienswaardigheden uit zijn oorlogscollectie in een tentoonstelling "45 JAAR BEVRIJDING".

Op 10 oktober werd er een bruikleenovereenkomst getekend met de familie Mattheussens voor dit pand.

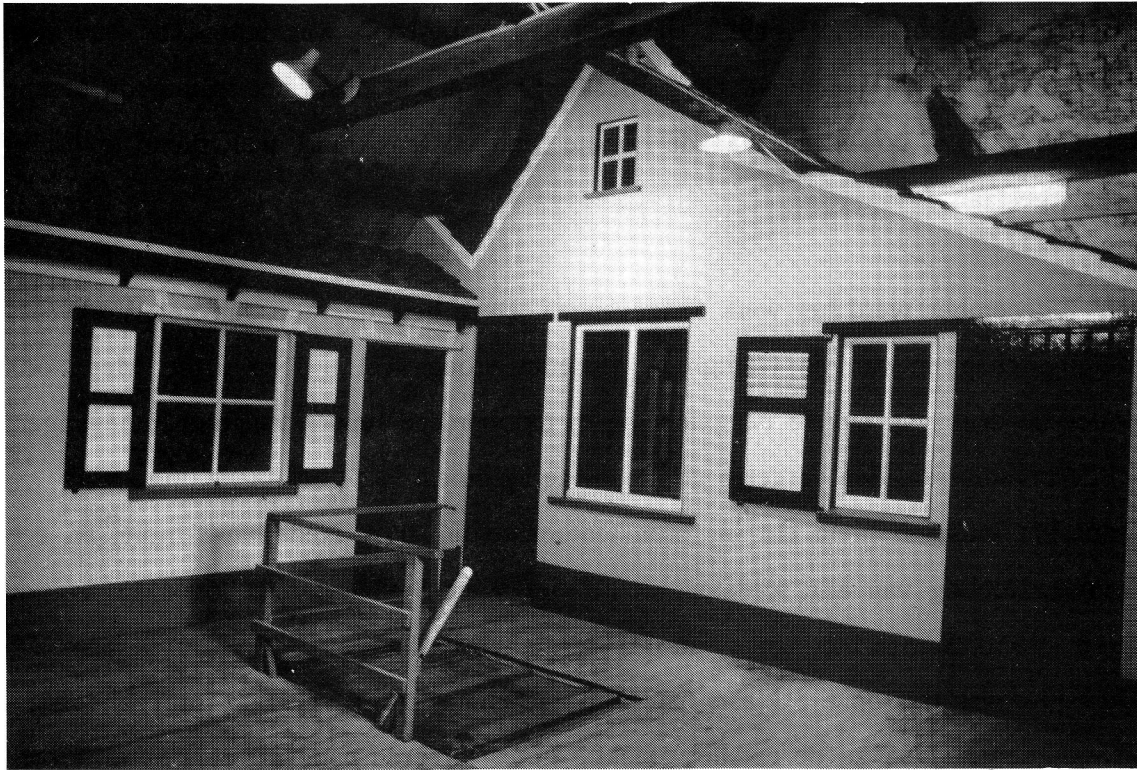
Zaterdag 25 november was er veel officieel vertoon bij de opening én de onthulling door Cor Dingemans van het uithangbord met de naam

'STREEKHEEMMUSEUM DEN AANWAS'.

Ook gaf het Gilde van Sint Sebastiaan uit Woensdrecht hierbij in vol ornaat een demonstratie van vendelzwaaien.

1990 : Plannen zijn er om op de zolder een dorpsplein te creëren, met daaromheen huisjes in oude stijl, waarin ambachten kunnen worden uitgebeeld b.v. vanaf 1900. Zeven à acht vrijwilligers zetten zich daarvoor in. Dankzij allerlei giften van oude spullen werd de totale opzet een succes.

Intussen werd weer een offerte uitgebracht voor het vervangen van rotte kozijnen, enz. voor een bedrag van f 34.176,=. Er vond een gesprek plaats met burgemeester Swillens van Ossendrecht en enkele bestuursleden, waarbij heel het gebouw onder de loep werd genomen. Hij gaf een andere wending aan de hele zaak, door een goede en veel bredere aanpak te volgen. De offerte daarvoor kwam totaal op f 88.298,65. De rijksdienst voor monumenten besloot hierin f 52.035,= te subsidiëren, met betaling in

Zolder - dorpsplein

Stijlkamer

gedeelten in 1992, 1993, 1994 en 1995. De Rabo-bank was bereid de bedragen renteloos voor te financieren. De gemeente Ossendrecht paste het resterende bedrag bij. Het pand is nog steeds van de familie Mattheussens, maar welwillend in bruikleen afgestaan.

Per 1 december werd het werk aangevangen. Deze hele operatie van het Werkvoorzieningsschap en van de werkgroep Museum vroeg veel tijd en inzet. Mede ook onder de druk van enkele personen die in oktober een reünie van oud-Indiëgangers wilde organiseren. Een vergeten groep, die terug moest in de belangstelling.

Voor het museum hield dat in : een tentoonstelling over Nederlands-Indië, en een fotoverzameling van alle soldaten uit de vier West-Brabantdorpen, over de periode 1946 - 1950. Samen met Louis van den Bergh heb ik dat met veel plezier gedaan.

De bouw was dus op tijd klaar. Onder grote belangstelling van oud-Indiëgangers en genodigden hadden zij de eer het prachtig gerestaureerde pand als eersten te bezoeken. Daarvoor was de opening door burgemeester Swillens, die zeer veel heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit gebouw. Samen met zijn collega burgemeester Klitsie van Woensdrecht en natuurlijk "de moeder van het museum", Cor Dingemans werd het lint doorgeknipt en de deur geopend.

Een prachtig stuk werk was opgeleverd.

Voorzitter Timmermans mag zeer tevreden zijn met de hulp van de vrijwilligers, het Werkvoorzieningsschap, de diverse instanties en de familie Mattheussens, die allen tezamen een ± 250 jaar oud gebouw veel gevoeligheid hebben gegeven.

In de maand oktober kwam er duidelijkheid over de aankoop van het gebouw. Het door de familie bepaalde bedrag is f 150.000,= + f 10.000,= notariskosten.

De gemeentebesturen willen hieraan bijdragen : Ossendrecht f 30.000,= , Woensdrecht f 20.000,= en Putte f 10.000,=. De heemkundekring zit nog met een gat van f 100.000,=. Behulpzaamheid is nog te verwachten van de burgemeesters.

1994 : Nu het museum zo ongeveer zijn definitieve vorm heeft gekregen, wordt het regelmatig opengesteld voor het publiek. Wij geven hieraan ruime bekendheid, en

hebben over belangstelling zeker niet te klagen. Toch realiseert het bestuur zich dat dit zou kunnen afnemen. Juist om die reden bestaan er plannen, om echter het pand nog ooit een galerij bij te bouwen, waarin thematentoonstellingen kunnen worden gehouden. Door gebrek aan financiën blijft dit nog een vrome wens.

Er is alvast een noodoplossing gevonden. Voor een zeer lage prijs heeft men beslag kunnen leggen op een houten noodgebouw. Binnen twee maanden speelde een groep enthousiaste mensen het klaar dit gebouwtje van 9 x 5 mtr. keurig in orde af te leveren. Omdat Ossendrecht in oktober 50 jaar geleden was bevrijd, is er een tentoonstelling over de oorlog in ondergebracht.

Op vrijdag 7 oktober was de eer dit te mogen openen voor de Canadese commandant, namens onze bevrijders, in aanwezigheid van een aantal gemeentebestuurders uit de Zuidwesthoek.

Het gebouw is genoemd "Galerie de Kaaidijk", naar de oude dijk die er dichtbij was aangelegd. De expositie is voor het grootste gedeelte samengesteld door Ad van Veldhoven. De belangstelling was zeer groot.

Ondertussen wordt nog naarstig gezocht naar sponsors voor de aankoop van het museum.

De stand op 1 november :	Totaal benodigde bedrag	f 160.000,=	
	Toegezegd :	<u>- 127.600,=</u>	
	Er moet nog	f 32.400,=	worden vergaard.

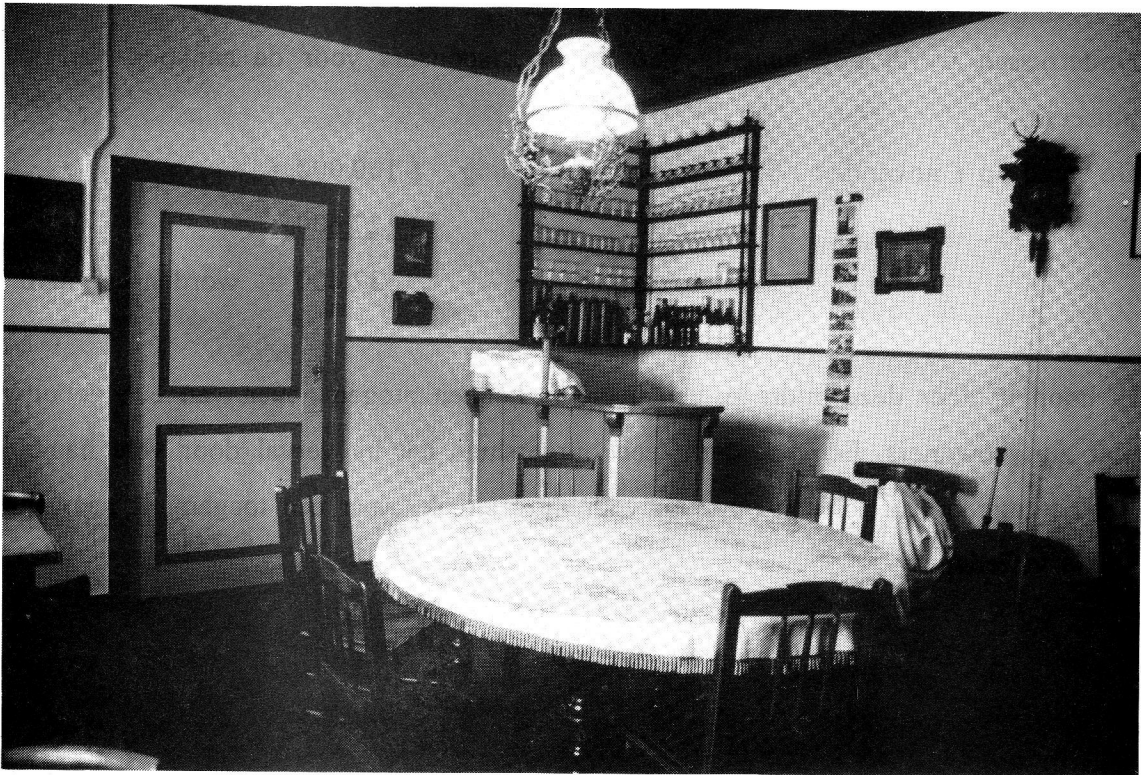
Ik hoop u, door deze bijdrage, een beeld te hebben mogen geven van een gebouw met zijn bewoners. Een boerderij, een burgershuis dat na verval door vele handen werd teruggebracht tot een museum voor deze streek, waar een toegang is naar een stukje verleden.

Hoogerheide, 2 november 1994.

P.J. van den Bussche.

Keuken

Café

BRONNEN :

- Zevenbergen : Archief van Ossendrecht in Nassau Brabant.
- cijnsboeken en notariële actes. (oud archief)
- bevolkingsregisters. (oud en nieuw)
- Breda : Kadastrale gegevens 1820 - 1967.
- Ossendrecht : Burgerlijke stand en bevolking.
- Woensdrecht : Gegevens archief heemkundekring.
- Bergen op Zoom : Gemeente archief,
- cijnsboeken 1392-1393-1394-1395-1396.

Met dank aan John van Dooren voor het tekenwerk en de mensen die door een overleveringsverhaal hieraan hebben willen meewerken.

Kelder als expositieruimte voor de archeologische vondsten

De Zwarte Dood in de middeleeuwen

Inleiding

De pest of - zoals de middeleeuwse benaming luidt - Zwarte Dood, is een ziekte die niet in de eerste plaats bij de mensen thuishoort, maar bij de knaagdieren. De verwekker is de *Yersinia pestis*, die in 1894 werd ontdekt door de Franse bacterioloog A. Yersin. De verspreiding van de bacterie gaat via vlooien. Deze leven o.a. in de pels van knaagdieren. Bijt een vlo een geïnfecteerd knaagdier, een rat bijvoorbeeld, dan krijgt ze, met het opgezogen bloed, een grote hoeveelheid van de *Yersinia pestis* binnen, waar ze zelf evenwel niet ziek van wordt. Wel vermenigvuldigen de bacteriën zich binnen het spijsverteringssysteem van de vlo en vormen daar weldra een gelatinieuze massa, die geen voedsel meer doorlaat. Het gevolg is, dat de hongerige vlooien als razenden beginnen te bijten. Maar het opgezogen bloed raakt de prop die de maag blokkeert, wordt onmiddellijk geïnfecteerd en teruggestuwd. Het besmette bloed komt dus in het gebeten wondje en de rat krijgt de pest. Treedt een grote rattensterfte op, dan verlaten de vlooien de snel afkoelende lijkjes en zoeken nieuwe gastheren. Hongerig bespringen ze de mens. Grote sterfte onder de ratten is dus het lugubere voorteken dat de Zwarte Dood in aantocht is.

Twee epidemieën

In de middeleeuwen vallen twee grote golven van de pest te onderscheiden, waarbij zowel de builenpest optrad als de longpest. De eerste epidemie kwam in de zesde eeuw, vanaf 543, de tweede in de veertiende, sinds 1348. Beide veroorzaakten de dood van ongeveer éénderde van de christenheid.

a. De epidemie van 543

De zwarte ratten, die de pest in Europa verbreid hebben, schijnen afkomstig te zijn uit India. Ze zullen zich vooral per schip buiten hun oorspronkelijk woongebied hebben verplaatst. De zwarte rat is een uitstekende klimmer en kon daardoor via de ankertouwen gemakkelijk doordringen tot schepen in de havens. Van boord gaan in

andere steden was al evenmin een probleem. Het verschijnen van de zwarte rat in het Middellandse-Zeegebied is dus waarschijnlijk een vroeg gevolg geweest van de zeehandel tussen Egypte en India en in latere eeuwen heeft de rat zich verder naar het binnenland verbreid. In de tijd van Justinianus (527-565), keizer van het Oostromeinse Rijk, heeft de zwarte rat Noord-Europa waarschijnlijk niet bereikt en daardoor bleef de pestepidemie van die tijd beperkt tot de kuststreken van de Middellandse Zee die binnen het bereik van de scheepvaart vielen.

In India en Afrika was de pest een chronisch risico voor de mens en zijn lichaam had daardoor passende reacties opgebouwd. Maar in de wereld van Justinianus, waar geen enkele verworven immuniteit bestond, is de pest net zo catastrofaal geweest als de Zwarte Dood in het Europa van de 14^e eeuw.

Een van de gevolgen van het groot verlies aan mensenlevens was, dat Noord-Afrika, dat tot het Oostromeinse Rijk behoorde, niet verdedigd kon worden tegen de stormloop, sinds 634, van de islam vanuit Arabië. Geweldige gebieden gingen verloren en zijn mohammedaans bezit gebleven tot op de dag van vandaag.

Een gevolg met onafzienbare consequenties was, dat het zwaartepunt van de Europese beschaving verschoof van het zuiden naar het westen van ons werelddeel.

b. De epidemie van 1348

Deze begon in China, in 1331, vanuit een oude natuurlijke haard in Yunnan-Birma of vanuit een nieuwe in de Mandsjoerij-Mongoolse steppen. Het gaat hier om een populatie van ondergronds levende knaagdieren. Verschillende soorten daarvan zijn chronisch besmet geraakt met de *Yersinia pestis*. De holen van de knaagdieren vormden een microklimaat waarin de pestbacil 's zomers en 's winters kon overleven, ondanks de hevige koude van de winters in Siberië en Mandsjoerije. Als gevolg daarvan zijn de zoogdieren en insekten die deze holen bewoonden, een complexe gemeenschap gaan vormen waarin de pestinfectie tot in het oneindige kon overleven.

Van daaruit zijn zwarte ratten en vlooiën geïnfecteerd. De volgende jaren moet de besmetting langs de karavaanroutes in westelijke richting zijn gereisd. Het uitgestrekte net van handelswegen in Centraal-Azië en Oost-Europa vormde een ideale route voor de verspreiding van de *Yersinia pestis*. Elke pleisterplaats voor karavanen moet

een aantal ratten en vlooien; hebben geherbergd die waren aangetrokken door de daar aanwezige grote voedselvoorraden voor soms honderden reizigers en lastdieren. De populaties van ratten en vlooien stonden klaar om *Yersinia pestis* op te nemen en te verspreiden.

Afbeelding uit de 15e eeuw van de Zwarte Dood die zijn slachtoffers kiest.

In 1346 bereikte de infectie de Krim. Daar lag de Zwarte-Zeehaven Caffa, thans Feodosia, waar de Genuezen een handelspost hadden. De stad werd belegerd door de Mongolen. In hun leger brak de pest uit en ze schoten met grote katapulten pestlijken de stad in. De Mongolen moesten zich weliswaar terugtrekken, maar Caffa was besmet.

In oktober 1347 voeren koopvaardijochepen uit Caffa de haven van Messina op Sicilië binnen. Dit was het begin van de vreselijkste ramp die Europa ooit heeft getroffen.

Die ramp kon plaatsvinden omdat er toen genoeg mensen en genoeg ratten in Europa waren. Voor de verspreiding van de zwarte **ratten** zijn de verbeteringen van de scheepsbouw in de 13^e eeuw van belang geweest. Daardoor werd scheepvaart voor het eerst mogelijk in alle seizoenen; nu kon de stormachtige Atlantische Oceaan zelfs in de wintermaanden worden bevaren door Europese schepen. Deze voeren voortdurend heen en weer en boden daardoor de ratten een voortreffelijke gelegenheid zich over een groot gebied te verspreiden.

Wat de **mensen** betreft: van de 4^e tot de 14^e eeuw was in heel West-Europa de bevolkingsaanwas steeds sneller verlopen. Rond de tweede helft van de 10^e eeuw telde West-Europa 22.5 miljoen mensen. Aan de vooravond van de Zwarte Dood was dit aantal gestegen tot 54.5 miljoen.

Kort na 1330 zette een reeks crises in, waarvan de epidemie van 1348-1351 het fatale hoogtepunt zou vormen. Er traden veranderingen in het klimaat op; er brak een koude en vochtige periode aan, die minder gunstig was voor de landbouw. Dit leidde verschillende keren tot hongerdood, waardoor de levensmiddelen duurder werden, vooral graan. Daardoor werd het leefpatroon van de armen ontwricht, wat op zijn beurt weer leidde tot verzwakking van de weerstand. Ook de bevolkingsaanwas werd geremd. Toen de pest uitbrak, was de groei al gedurende een generatie tot stilstand gekomen. Zo was, globaal gezien, de toestand rond 1347 in Europa. Keren we nu terug naar de Krim.

Uit het besmette Caffa voeren Genuese koopvaardijsschepen terug naar hun thuishaven. De toestand van de zeelui was vreselijk. Ze hadden zwarte gezwellen, soms zo groot als een appel in hun oksels en liezen. Uit die gezwellen kwamen bloed en pus en daarna verschenen puisten en zwarte vlekken op de huid ten gevolge van inwendige bloedingen. Binnen vijf dagen na de eerste symptomen stierven de zieken onder vreselijke pijnen.

Naarmate de ziekte zich verspreidde, traden er andere symptomen op, zoals aanhoudende koorts en bloed opgeven. Soms trad de dood binnen vierentwintig uur in. Adem, zweet, bloed uit builen en longen, urine en uitwerpselen, dus alles wat het doodzieke lichaam uitscheidde, verspreidde een ondraaglijke stank. Een van de ergste

verschijnselen was de acute necrose, het afsterven dus van cellen of weefseldelen. Het pestgif tastte de celwanden aan, met als gevolg dat het weefsel onmiddellijk veranderde in een stinkende pap. In veel beschrijvingen uit de 16^e en 17^e eeuw wordt meegedeeld dat de lijken niet stijf werden en dat, als ze niet snel werden begraven, het vlees van de botten droop.

Een deel van de Genuese schepen liep, oktober 1347, Messina binnen en in de overbevolkte stad brak in alle hevigheid de ziekte uit. Al gauw was heel Sicilië besmet.

Intussen waren drie van de schepen uit Caffa in Genua aangekomen (januari 1348). De pest verbreidde zich snel en genadeloos. Pisa verloor zeven op de tien inwoners, Lucca acht op de tien. Siëna was bezig met de bouw van wat de grootste kerk van Italië had moeten worden. Deze werd nooit voltooid, alleen de marmeren zuilen resten heden ten dage nog.

Soms werden draconische maatregelen genomen, waaruit de wanhoop blijkt die zich van de mensen had meester gemaakt. Zo werden in Milaan, op bevel van de despoot die daar regeerde, Giovanni Visconti, de eerste drie huizen waarin de pest werd ontdekt, dichtgemetseld met de bewoners, zieken en gezonden, erin. Het is niet bekend, of dat de reden is waardoor de stad er betrekkelijk goed vanaf kwam.

In de lente van 1348 volgden Marseille, Avignon - waar paus Clemens VI resideerde - en tenslotte heel Frankrijk. In de zomer was Engeland aan de beurt. In 1349 landde een stuurloos schip bij Bergen in Noorwegen en werd Scandinavië besmet. Intussen had de ziekte zich in alle richtingen over heel Europa, ook onze streken verbreid. We mogen aannemen, dat de pest in Europa tussen 1346 en 1350 ongeveer $\frac{1}{3}$ van de bevolking heeft weggemaaid.

c. Reacties

Inzicht in het wezen van de ziekte ontbrak. Men had ook geen vermoeden van de werkelijke overbrengers: de ratten en de vlooiën. Wellicht omdat de aanwezigheid van deze dieren zo gewoon was.

Van *Yersinia pestis* had men niet het flauwste idee. De geneeskunde stond op een

laag peil, wat onder meer blijkt uit de zonderlinge recepten die werden voorgeschreven. Zo moest een levende kikker op de pestwond worden gezet. Deze heette namelijk het vergif aan te trekken en zou na een kwartier barsten. Dit moest telkens herhaald worden. Barstte de kikker niet, dan zou de patiënt sterven.

Men dacht ook dat de lucht vergiftigd was en door de wind van het ene gedeelte van Europa naar het andere gedreven werd.

De officiële geneeskunde zat verstrikt in de astrologie. In oktober 1348 vroeg Filips VI aan de medische faculteit van Parijs om een verslag van de ziekte. De artsen schreven de ramp toe aan een drievoudige conjunctie van Saturnus, Jupiter en Mars in de veertigste graad van Aquarius, die zou hebben plaatsgevonden op 20 maart 1345. Deze uitspraak werd de officiële versie.

Maar de gewone man kon er niets mee doen en gaf de schuld aan de joden. Deze zouden de bronnen hebben vergiftigd om de christenen uit te roeien en de heerschappij over de hele wereld te verkrijgen.

Bij de pogroms van 1348-1350 speelden de flagellanten of geselaars een fatale rol. Zij stimuleerden de haat tegen de joden.

In de jaren 1348-1349 had de ergste slachting plaats. Deze is pas overtroffen door die van Hitler. Het ergst woedden de vervolgingen in Duitsland en de Zuidelijke Nederlanden. In Brussel werden, toen de flagellanten daar aankwamen, zeshonderd joden vermoord. In Mainz, de stad met de grootste joodse gemeenschap in Duitsland, werd tijdens een bijeenkomst van flagellanten de hele joodse bevolking uitgemoord. Tegen 1351 waren er nauwelijks joden meer in Europa.

d. Gevolgen

Wat de pest teweeggebracht heeft, laat zich niet in een kort bestek uiteenzetten. Het belangrijkste gevolg was wel een andere houding tegenover het leven. Er heerste een algemene somberheid en de lust om kinderen op de wereld te zetten was niet groot. Velen keerden zich af van de realiteit en lieten hun fantasie spelevaren in het verleden, in de wereld van koning Arthur en de Tafelronde. Weer anderen vluchtten in het geloof en de mystiek.

Maar niet iedereen kon zich de weelde permitteren te vluchten in schijnwerelden en

godsdienst. De terugslag kwam voor velen hard aan. De Zuidelijke Nederlanden hebben vooral de indirecte gevolgen ondervonden. De welvaart van de Vlaamse en Brabantse steden was in het midden van de 14^e eeuw nog hoofdzakelijk afhankelijk van de lakenexport. Er waren al moeilijkheden, maar deze handel onderging een gevoelige slag toen een groot deel van de importeurs aan de pest bezweek.

In Engeland gaf het tekort aan arbeidskrachten aanleiding tot ernstige sociale spanningen. Niet ten onrechte werd de pest van 1348 -'49 beschouwd als een van de oorzaken van de opstand van Wat Tyler (1381).

Vaantje met Sint Rochus, één der heiligen die werden aangeroepen tegen de pest. De heilige was zelf pestlijder en leefde daarom in afzondering.

In *Cultuurgeschiedenis van het Christendom*, deel III, blz. 45, spreekt dr. P.C. Boeren met betrekking tot de late middeleeuwen van een divergentie tussen statische leiding en dynamische menigte. Op schrijnende wijze treedt dit aan het licht op het platteland, waar de administratie geen pardon kende. Ook de landerijen waarvan dehouders waren bezweken en die door de massale sterfte niet meer werden bewoond, bleven ten volle belast. De omwonenden moesten ze bewerken en waren aansprakelijk voor het rendement. Zo was het ook, wanneer de houders door de landsheren in een hogere klasse werden verheven of gronden in handen van de stedelijke patriciërs kwamen, die systematisch grond aankochten. Boerenopstanden waren schering en

inslag: die van de Westvlaamse boeren onder Zannekin (1328), de Noordfranse Jacquerie van 1357 en die van Wat Tyler (1381), de Boerenkrijg ten tijde van Luther. De grondbezitters - geestelijkheid, adel, stadspatriciaat - vonden elkaar in een harte-loos verbond tegen de wanhopigen. Men hoeft niet ver te zoeken om tot de conclusie te komen dat er in die tijd onvoorstelbaar is geleden onder de gevolgen van de Zwarte Dood.

Het verdwijnen van de pest

De epidemie van 1348-1352 was wel de ergste, maar niet de laatste. Ook daarna werden jong en oud, arm en rijk weggemaaid in pestjaren als 1358/59, 1365/67, 1373, 1379, 1381, 1387/88 en, in de vijftiende eeuw, 1406, 1420, 1427/30, 1437/39, 1451, 1462/64, 1473/74, 1485/88 en 1494. Maar nog eeuwenlang zou de pest telkens weer woeden en ontelbaren ten grave slepen.

In de tweede helft van de zeventiende eeuw ging de pest Europa verlaten, wat niet wil zeggen, dat ze plaatselijk niet geregeld oplaaide en slachtoffers eiste. Maar de epidemieën werden wel zeldzamer. De reden hiervan is onbekend. Sommigen denken aan steeds minder voorkomen van de zwarte rat. Een recente theorie, die steeds meer aanhangers krijgt, houdt in dat het verdwijnen van de pest is toe te schrijven aan de minder virulente bacterie *Yersinia pseudotuberculosis*. Ratten die hiermee worden geïnfecteerd, vertonen geen duidelijke ziektesymptomen, maar worden wel immuun voor *Yersinia pestis*. De minder dodelijke bacterie werd dus als een vaccin.

Maar al is de pest teruggedrongen, verdwenen is ze niet. In tropische gebieden met oorlogsomstandigheden dient men op zijn hoede te zijn. En ook daarbuiten kan de ziekte plotseling uitbreken, zoals de recente gebeurtenissen in India hebben geleerd. De moderne behandeling bestaat uit toediening van sulfapreparaten en antibiotica. Maar voorkomen is beter dan genezen. Daarom blijft, naast her voortdurend bestrijden van ratten en vlooiën, de persoonlijke hygiëne een gebiedende eis om een ziekte te voorkomen, die meer dan welke andere, als een gesel der mensheid de geschiedenis is ingegaan.

EEN TRILOGIE

Deel 1

Oom Adriaan de Moor, gehuwd met tante Kee, de oudste zus van mijn moeder, was een energiek persoon. Tamelijk lang van gestalte, had hij steeds een wijds overzicht over zijn omgeving. En dat schootsveld was ruim: van "Jagersrust" aan de Putseweg tot aan hotel "De Schelde" te Bergen op Zoom was onder zijn supervisie gesteld.

Ome, zo noemden wij hem, was van beroep kantonnier, oftewel: wegwerker. Zijn ambtelijke staat van dienst was het onderhouden en schoonhouden van de Antwerpsestraatweg op voornoemd traject. Zoals zovelen had hij in die tijd een bijnaam, wat bij deze markante figuur "Doeltje Moor" was.

Het echtpaar de Moor-Theuns woonde op de hoek van de Antwerpsestraatweg - Doelstraat te Hoogerheide. Wij meenden altijd, dat zijn naamgeving, "Doeltje", afkomstig was van die zijstraatnaam, óf dat de straat naar hem genoemd was. Naar mij ter ore is gekomen, was Doelstraat in de 18e eeuw: Doorstraat. Later is dit verbasterd in de thans nog huidige straatnaam.

Onze ome was een man, die als een nieuwsgaarder wist te vertellen, wat hij dagelijks op zijn route meemaakte. Bij zijn bevindingen werd er zeker méér bij- dan afgepegeld. Verhalen, waar je soms aan twijfelde of het waarheid of scherts was.

Een kruiwagen met schop en bezem waren zijn uitrustingsstukken, waarmee hij elke morgen op pad ging. Aan huis lag een flink stuk grond en de paardemoppen, die legio op de weg voorhanden waren, werden prompt meegenomen en door zoon Stan ondergespit. Over economisch werken gesproken.

Ome Adriaan was een prachtmens, altijd goedgehumt en hij kende eenieder. Kwam hij en route de opzichter tegen, dan werd weinig over werk gesproken, maar wel over zijn bevindingen onderweg. "Mijnheer Crefcoeur", zo heette de opzichter van de provincie, "weet u wat het moeilijkst te krijgen is op de wereld?" "Nee, de Moor". "Het zweet van de wegwerker, mijnheer!"

Verteller pur sang: "Ik krijg 's zondags van ons Kee één gulden, maar ik mag hem niet laten wisselen!" "Noordenwind is altijd koud, gelijk van welke kant hij komt!" "Vroeger hadden de kinderen snotneuzen, nu hebben de snotneuzen kinderen!" "Oud vrouwtje doet haar behoefte achter een boom. Drie studenten komen eraan en zien het vrouwtje omkijken. Hebt ge er spijt van moedertje? Welnee, ik kijk maar of de hoop groot genoeg is voor jullie drieën!" Enz., enz..

In 1937 waren oom en tante 50 jaar getrouwd. Dat werd in stijl en vriendschap gevierd met familie, burens en vrienden. De oorlog heeft ook hen niet gespaard: woonhuis, schuur, etc., alles grondig vernield. Ome is, na evacuatie, in Bergen op Zoom gestorven op 90-jarige leeftijd. Tante Kee, laatstelijk inwonend bij haar dochter, werd 92 jaar oud.

Vijf zusters en één broer
van het gouden paar.
Van links naar rechts:
Wies Maas -Theuns.
Kee de Moor -Theuns.
Ko Theuns.
Fie Verrest - Theuns.
Jaan Goris - Theuns.
(moeder) Lies Adriaansen-
Theuns.

Gouden bruiloft Jacobus Theuns - Cornelia Jansen, dec. 1937.**Deel 2**

Oom Ko Theuns was de oudste broer van mijn moeder. Voor een of ander akkefietje lag hij in het ziekenhuis te Bergen op Zoom. Een rasverteller en fantast. Die twee eigenschappen horen bij elkaar.

Op de vraag van een paar nonnetjes, het waren die tijd in het gasthuis bijna allemaal religieuzen, of hij nog broers en zussen had, antwoordde hij prompt: "Ik heb zes zussen en elke zus heeft één broer". "Wat een prachtig gezin, wat een gezegende rijkdom", was het respons van die zusterkes. Later kon ome Ko er smakelijk om lachen.

Strater was zijn beroep. Dit bracht hem in contact met Jonkheer van Vredenburgh, woonachtig te Tholen. Dat was een invloedrijk persoon. Mede hierdoor werd ome Ko belast met werkzaamheden, die hij tot tevredenheid uitvoerde. Wederzijds had de

Jonkheer begrip voor de ongeneeslijke ziekte van ooms dochter Lies. Voor een Lourdes-bedevaart gaf deze man spontaan alle medewerking.

Verslag hiervan vindt u in een eerder verschenen Tijding, 1986 III.

Kobus-oom, de roepnaam van de familie, is ook pee-agent geweest en contracteerde suikerbieten voor de fabriek in Sas van Gent. Later zou een zoon dit agentschap overnemen.

Als uitbater van het café "Polderzicht" te Woensdrecht kreeg hij veel mensen over de vloer en hij kende iedereen. Het verenigingsleven was bij hem goed op zijn plaats. Hij was voorzitter van het varkensfonds, waarvan bijna elke Woensdrechtenaar wel lid was. Ook het Burgerlijk Armbestuur paste precies in zijn straatje.

Kobus-oom en tante Kee waren in december 1937 50 jaar getrouwd. Dit is met veel luister gevierd op "Den Berg". Ja, dit was hun nieuwe onderkomen, en de benaming had het te danken aan het feit dat dit huis op het hoogste punt van de gemeente Woensdrecht stond en misschien wel van heel West-Brabant.

Het café werd nu gerund door Floran van der Poel, getrouwd met mijn zus Marie. Zij zit daar nog steeds in. Het bejaarde echtpaar werd uitmuntend verzorgd door een inwonende dochter, Adriana, met haar man Sjef Kuilen.

Kobus-oom was erg vitaal: hij fietste op 90-jarige leeftijd naar zijn zoon Kees in Schoten. In die plaats was maar weinig hem onbekend.

Tante Kee overleed eerder, maar mijn oom stierf op hoge leeftijd, na een arbeidzame en onvermoeide levensstijl.

Deel 3

Mijn vrouw jaloers! Gij schrijft over jouw familie, maar ik heb ook mooie herinneringen aan mijn bloedverwanten.

Allée, vooruit! Daar gaat ie dan.

Grootvader Antonius van den Bogaert en grootmoeder Ludovia Dierckx waren op 26-11-1934 50 jaar getrouwd. Toon van de Bogaert werd geboren te Zandvliet op

22-12-1861. Ludovica Dierckx zag te Wilmarsdonk op 7-6-1859 het levenslicht.

We trekken even de rechtopgaande lijn van grootvader "terug".

Toons vader was Petrus Joannes, geboren op 20-12-1823 te Zandvliet. Diens vader was Petrus Joannes, geboren op 7-9-1784 te Lillo, en deze had ook een vader, genaamd Antonius Joannes en geboortig op 17-11-1753 te Zandvliet. En je kunt er donder op zeggen, dat zijn vader ook een Van den Bogaert was, met de naam Jan! En deze Jan werd geboren te Kalmthout op 29-6-1728. We gaan nog even verder terug en ontmoeten dan de vader van Jan. En deze heette Antonius, geboren te Ekeren op 26-3-1695. En deze was weer een zoon van Joannes van den Bogaert, geboren omstreeks 1655, vermoedelijk te Ekeren. En toen zat de uitspitter op dood spoor. Letterlijk en figuurlijk.

Excuses voor het spieken. Knap werk gedaan door Toon, de kleinzoon van grootvader Antonius.

Gouden Bruidspaar met hun kinderen.

We zien van links naar rechts: Piet, Frans, Desiré, vader Toon, Stan, Kees, Clementine, moeder Louisa, Mien, Constance, Marie, Angeline en Johanna.

Van oorsprong allen Belgen, en daar wonend. Door havenuitbreiding in Antwerpen werd de boerderij van Antonius en Ludovica onteigend en kwamen deze met hun gezin in 1905 naar Ossendrecht, om zich op de bekende boerderij op Calfven te vestigen.

Zoals men kan zien, zwermden de nakomelingen in België, rondom het ouderlijk gebied. Zo treft men het ook hier in Ossendrecht, dat de appels niet ver van de boom rolden.

Grootmoeder Ludovica stierf op 13-5-1940, dus in de eerste oorlogsdagen. Haar man Antonius is op 8-2-1943 gestorven.

Dat de grootouders van mijn vrouw een zware strijd gevoerd hebben spreekt voor zich, als men bedenkt dat er een twaalfstal kinderen geboren werden en dat al deze monden gevuld moesten worden van de opbrengst van een gemengd bedrijfje.

Toch was dit een sterke loot aan de stam Van den Bogaert. De meeste nakomelingen bereikten en bereiken alsnog hoge tot zeer hoge leeftijden, o.a. nonkel Peer 98 jaar.

Soberheid is de basis voor een sterke jeugd en voor een arbeidzame toekomst.

Het boeren zat de Van den Bogaerts in het bloed en zij hebben dan ook allen op een boerenbedrijf de kost verdiend. Behalve de jongste, die trok naar "de stad" Antwerpen om er een groentezaak te beginnen. Dus toch nog een "boer".

Ziezo, mijn vrouw zal nu wel content zijn,

Ossendrecht, november 1994.

Dick Adriaansen.

GENEALOGISCHE KRONIEK

door Marcel Moors

Voor toelichting en bronnen : zie Tijding 1994-1, blz. 55

VAN BROEKHOVEN

- Jacobus**, geb. te Kalmthout (B), wonende te Zuidgeest
 huwde 30-4-1769 Bergen op Zoom **Maria van Wezel**, wonende te Borgvliet, dochter van Petrus van Wezel en Elisabeth Verdult.
- zoon **Wilhelmus**, geb. 24-12-1770 Bergen op Zoom, overl. 25-9-1844, Bergen op Zoom, 74 jaar, potmakersknecht,
 huwde **Johanna Rootlof** (Roedelof?), overl. 2-4-1840 Bergen op Zoom, 60 jaar, dochter van Pancratius Rootlof, geb. Bamberg (D) en Johanna Verbiest, geb. Bergen op Zoom.
- zoon **Jacobus**, geb. 4-9-1797 Bergen op Zoom, overl. 14-10-1870, Bergen op Zoom, 73 jaar, potmakersknecht,
 huwde 25-8-1825 Bergen op Zoom **Adriana Berkenhamer**, geb. 25-2-1800 Bergen op Zoom, overl. 17-11-1858 Bergen op Zoom, 58 jaar, dagloonster, dochter van Johannes Berkhamer, geb. Nijmegen en Cornelia Dekkers, geb. Bergen op Zoom.
- zoon **Willem**, geb. 25-4-1826 Bergen op Zoom, overl. 26-1-1857 Bergen op Zoom, 30 jaar, arbeider, potmakersknecht,
 huwde 30-5-1850 Bergen op Zoom **Berbera Catharina Free**, geb. 3-5-1828 Bergen op Zoom, overl. 3-7-1911 Bergen op Zoom, 83 jaar, dochter van Johannes Free, geb. Bergen op Zoom, potmakersknecht en Johanna Catharina Oomen, geb. Bergen op Zoom, arbeidster.
- zoon **Jacobus**, geb. 16-1-1851 Bergen op Zoom, Dubbelstraat, overl. 20-12-1924 Bergen op Zoom, 73 jaar, arbeider,
 huwde 7-1-1875 Bergen op Zoom **Johanna Theuns**, geb. 8-3-1854 Bergen op Zoom, Noordmolenstraat, dochter van Quirijn, geb. Oud en Nieuw Gastel, arbeider, en Maria Godrie, geb. Bergen op Zoom, arbeidster.

-zoon **Jacobus**, geb. 30-8-1884 Bergen op Zoom, stafmuzikant-rijkswerkman,
 huwde 7-9-1908 Bergen op Zoom **Theodora Antonetta Henning**, geb. 18-3-1887 Bergen op Zoom, dochter van Joseph Elisa, geb. 's-Hertogenbosch, ijzergieter, en Johanna de Klerk, geb. Bergen op Zoom, dienstbode.

Kinderen: Jacobus Johannes *1908, Lambertus Johannes *1910, Wilhelmus Leonardus *1911, Josephus Adrianus *1914, Thomas Elisabeth *1917, Johanna Jacoba *1919, Ludovicus Johannes *1921, Adrianus Marinus *1923 en Helena Jacoba *1925

-zoon **Wilhelmus Leonardus**,

geb. 3-11-1911 Bergen op Zoom, kapper,
 huwde **Louisa Maria Schuurbijs**, geb. 11-10-1912 Haarlemmerliede en Spaarnwoude, dochter van Adrianus Schuurbijs, geb. Hilligersberg, arbeider-voorman en Maria Catharina Senechal, geb. Woensdrecht. Louisa Maria Schuurbijs hertrouwt als weduwe met Van Merode, geb. Wouw.

Kinderen: Maria Jacoba *1934 en Adrianus Theodorus *1936.

Bij de in 1947 gehouden volkstelling kwam de naam **VAN BROEKHOVEN** als volgt voor:

In Overijssel	3x	In Gelderland	29x
In Utrecht	3x	In Noord-Holland	73x
In Zuid-Holland	164x	In Zeeland	16x
In Noord-Brabant	664x	In Limburg	4x

De naam **BROEKHOVEN**:

In Groningen	3x	In Overijssel	2x
In Gelderland	12x	In Utrecht	16x
In Noord-Holland	21x	In Zuid-Holland	97x
In Zeeland	49x	In Noord-Brabant	122x
In Limburg	24x		

0-0-0-0-0-0-0-0-0

HUGENS

- Cornelius**, geb. Zandvliet (B),
 huwde 21-1-1759 Woensdrecht **Johanna Heijboers**, geb. Zuidgeest.
Kinderen: Jacobus *1764 en Adrianus *1768.
- zoon **Adrianus**, geb. 29-11-1768 Ossendrecht, overl. 14-6-1846 Ossendrecht, 77 jaar,
 dagloner,
 huwde **Elisabeth Swagemakers**, geb. 17-2-1779 Ossendrecht, overl. 22-11-1836 Ossendrecht, 56 jaar, arbeidster, dochter van Jacobus Swagemakers, geb. Ossendrecht en Johanna Vergouts, geb. Beirendrecht (B).
- zoon **Franciscus**, geb. 4-2-1811 Ossendrecht, overl. 9-12-1884 Ossendrecht, 73 jaar,
 arbeider,
 huwde 4-7-1835 Ossendrecht **Anna Cornelia Krijnen**, geb. 1812 Zandvliet (B), overl. 26-1-1895 Ossendrecht, 82 jaar, arbeidster, dochter van Hendrik Krijnen en Elisabeth Plompen.
Kinderen: Adrianus *1836, Elisabeth *1837, Benedictus *1838, Jan Cornelis *1840, Antonetta *1846, Anna Cornelia *1849, Maria Elisabeth *1851, Henricus *1853 en Jacobus *1855.
- zoon **Adrianus**, geb. 17-8-1836 Ossendrecht, arbeider,
 huwde Anna Cornelia Buysen, geb. 12-2-1850 Essen (B), overl. 18-7-1912 Ossendrecht, 62 jaar, veldarbeidster, dochter van Petrus Johannes Buysen en Petronella van Loon.
- zoon **Jacobus**, geb. 27-2-1885 Ossendrecht, arbeider, grondwerker,
 huwde 18-7-1905 Woensdrecht **Adriana Cornelia Heijnen**, geb. 16-7-1885 Woensdrecht, overl. 10-11-1962 Woensdrecht, dochter van Adrianus Heijnen, geb. Wouw, arbeider en Maria Elisabeth Verhezen, geb. Woensdrecht.
Kinderen: Adrianus *1907, Petrus *1909, Maria Elisabeth *1911, Cornelia Julia *1912, Alphonsus *1915, Antonius *1917, Johannes *1918, Maria *1920, Alphonsus *1924 en Wilhelmina Adriana *1930.
- zoon **Johannes**, geb. 20-10-1918 Woensdrecht, overl. 23-5-1988 Bergen op Zoom,
 schilder,
 huwde 23-8-1939 Woensdrecht **Catharina Mathea Knopjes**, geb. 10-9-1918 's-Heerenhoek,
 huwde tweede keer **Julia Louisa van de Bliëk**, geb. Rilland-Bath.

Bij de volkstelling van 1947 kwam de naam **HUGENS** als volgt voor:

In de provincie Groningen	1x	In de provincie Overijssel	1x
In Gelderland	5x	In Utrecht	1x
In Noord-Holland	9x	In Zuid-Holland	64x
In Zeeland	1x	In Limburg	45x
In Noord-Brabant:			
Eindhoven	1x	Bergenop Zoom	18x
Breda	3x	Halsteren	2x
Oisterwijk	1x	Ossendrecht	64x
Putte	3x	Steenbergen	1x
Woensdrecht	17x		

0-0-0-0-0-0-0-0-0

OERLEMANS

- Cornelis,** geb. 28-4-1693 Essen (B),
 huwde 17-1-1719 Essen **Cornelia van Loon**, geb. 7-10-1696, Essen, dochter van Adrianus van Loon en Johanna Backx.
- zoon **Cornelis,** geb. 18-3-1724 Huijbergen,
 huwde 1-6-1749 Steenbergen **Eva Bongers**, geb. 16-5-1723 Steenbergen,-
 dochter van Wilhelmus Bongers, geb. Oosterhout en G. Nijs.
- zoon **Hendrik,** geb. 9-6-1754 Steenbergen, overl. 27-9-1832 Steenbergen, huisnr
 M7, arbeider,
 huwde 3-12-1786 Steenbergen **Cornelia Bierbooms**, geb. Kruisland, overl.
 18-6-1801 Steenbergen.
- zoon **Matheus,** geb. 18-3-1799 Steenbergen, overl. 25-9-1845 Gorinchem,
 huwde 8-5-1823 Steenbergen **Petronella Broos**, geb. 21-9-1794 Steenbergen,
 overl. 2-12-1831 Steenbergen, arbeidster, dochter van Pieter Broos,
 geb. Halsteren en Johanna Vermeulen, geb. Steenbergen, arbeidster.
- zoon **Pieter Jan,**
 huwde geb. 19-7-1824 Steenbergen, overl. 2-8-1889 Woensdrecht, arbeider,
 17-11-1849 Woensdrecht **Maria Catharina de Crom** geb. 9-5-1821
 Woensdrecht, overl. 21-1-1894 Woensdrecht, arbeidster, dochter van
 Jacobus de Crom, geb. Kalmthout (B), arbeider en Johanna Baten,
 geb. Woensdrecht, arbeidster.

Kinderen: Cornelis *1850, Jacobus *1852, Wilhelmus *1854, Johanna Petronella *1857, Johannes Baptist *1859, Anna Cornelia *1861 en Franciscus *1863.

-zoon **Johannes Baptist,**

geb. 11-4-1859 Woensdrecht, huisnr. D2, overl. 8-5-1929 Woensdrecht, arbeider-landbouwer,

huwde **Apolonia Tieleman,** geb. 16-4-1859 Hontenisse.

Kinderen: Jacoba Maria *1887, Petrus Franciscus *1888, Elisabeth*1890, Anna Cornelia *1891, Wilhelmus Christianus *1892, Paulus *1896, Franciscus *1896, Marinus Cornelis *1898 en levenloos (man) 1900.

-zoon **Wilhelmus Christianus,**

geb. 8-12-1892 Woensdrecht, overl. 8-12-1980 Woensdrecht, landbouwer,

huwde **Dimphna Anna Hack,** geb. 16-3-1894 Woensdrecht, overl. 30-8-1971 Bergen op Zoom, dochter van Gerardus Govardus Hack, geb. Oud-Gastel, landbouwer en A. Willemse, geb. Bergen op Zoom.

Kinderen: Adriana Johanna Wilhelmina *1919, Johannes Cornelis *1921, Gerardus Johannes *1923, Elisabeth Adriana *1926 en Petrus Cornelis *1931.

-zoon **Johannes Cornelis,**

geb. 24-7-1921 Woensdrecht,

huwde **Agatha Zandee,** geb. 23-1-1923 Rilland Bath, overl. 22-6-1976 Woensdrecht.

Bij de in 1947 gehouden volkstelling kwam de naam **OERLEMANS** als volgt voor:

In de provincie Groningen	1x	In de provincie Overijssel	1x
In Gelderland	40x	In Utrecht	39x
In Noord-Holland	161x	In Zuid-Holland	136x
In Zeeland	12x	In Limburg	22x

In Noord-Brabant:

Eindhoven	39x	Alphen en Riel	1x
Baarle-Nassau	1x	Bergen op Zoom	97x
Berkel-Enschot	14x	Best	6x
Breda	18x	Dinteloord	4x
Dongen	111x	Drunen	14x
Den Dungen	1x	Dussen	1x

Eethen	10x	Etten-Leur	1x
Fijnaart	1x	Geertuidenberg	1x
Gilze Rijen	6x	Goirle	14x
Haaren	2x	Halsteren	10x
Helvoirt	2x	Hilvarenbeek	7x
Liempde	13x	Loon op Zand	72x
Made	7x	Moergestel	21x
Nieuw-Vossemeer	1x	Nuenen	14x
Oisterwijk	13x	Oosterhout	13x
Oploo	1x	Ossendrecht	3x
Roosendaal	7x	Rosmalen	1x
Rijswijk	1x	Schijndel	44x
Sint Michielsgestel	11x	Sint Oedenrode	39x
Sprang Capelle	30x	Steenbergen	100x
Striphout	1x	Tilburg	143x
Udenhout	60x	Veldhoven	26x
Vlijmen	3x	Vught	26x
Waalwijk	1x	Waspik	9x
Woensdrecht	22x	Wouw	2x

Bij de in 1947 gehouden volkstelling kwam de naam **HOETELMANS** en **OETELMANS** als volgt voor:

In de provincie Noord-Holland	51x	In de provincie Zuid-Holland	1x
In de provincie Limburg	1x		
In de provincie Noord-Brabant:			
Dongen	1x	Halsteren	33x
Wouw	8x		

0-0-0-0-0-0-0-0-0

Contactadressen van de werkgroepen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".

1 Heemschut	L. Timmermans , Dorpsstraat 55,
4634 TN Woensdrecht, tel 01646 - 12546.
2 Toponymie	A.J. Kools, Don Boscostraat 14,
4641 JP Ossendrecht, tel. 01647-3893.
3 't Kwartier	Mevr. M. Beens - van Beeck, Koppelstraat 3,
4645 RD Putte, tel. 01645 - 2581.
4 Distributie	J. Halters, Stenenhoef 2,
4641 CH Ossendrecht, tel. 01647 - 2854
5 Archeologie	M. van Gink, Laagstraat 15,
4641 SP Ossendrecht, tel. 01647 - 2576
6 Oude Handwerktechnieken	Mevr. V. Suykerbuyk- van Agtmaal, Raadhuis-
straat 114, 4631 NJ Hoogerheide,
tel. 01646 - 12536
7 Zanggroep	A.A. Ots, de Wilg 31,
4631 DD Hoogerheide, tel. 01646-16020.
8 Redactieraad	L.F. van den Bergh (a.i.), Aviolandalaan 29,
4631 RP Hoogerheide, tel. 01646-13339.
Inleveren kopij: Stenenhoef 2,
4641 CH Ossendrecht, tel. 01647 - 2854
9 Oude talen, gezegden,
spreuken, etc.	W. Groffen, Antwerpsestraatweg 129,
4631 RA Hoogerheide, tel . 01646 - 12441
10 Evenementen	Bestuur.
11 Documentatie	A. van Pul, Duinstraat 40,
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646 - 13423
12 Kruidentuin	Mevr. J Suijkerbuijk- de Krom, Zandfort 103,
4631 RR Hoogerheide, tel. 01646 - 14522
13 Museum	L. Timmermans, Dorpsstraat 55,
4634 TN Woensdrecht, tel. 01646 - 12546
14 Fotografie	H. Verheggen, De Roos 7,
4631 AG Hoogerheide, tel. 01646 - 14459
15 Genealogie	A. van Veldhoven, Pottenbergen 6,
4641 HK Ossendrecht, tel. 01647 - 4505

SAMENSTELLING BESTUUR HEEMKUNDEKRING 'HET ZUIDKWARTIER':

De heer L. Timmermans Dorpsstraat 55, 4634 TN Woensdrecht Tel. 01646 - 12546	voorzitter
De heer L. van den Bergh Aviolandalaan 29, 4631 RP Hoogerheide Tel. 01646 - 13339	onder-voorzitter
Mej. M. Bastiaanse Tulpstraat 11, 4645 CS Putte Tel. 01645 - 2794	secretaresse interne zaken
De heer J. Halters Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht Tel. 01647 - 2854	secretaris externe zaken
De heer A. Mattheussens Aanwas 27, 4641 JE Ossendrecht Tel. 01647 - 2662	penningmeester
Mevr. M. Beens-van Beeck Koppelstraat 3, 4645 RD Putte Tel. 01645 - 2581	bestuurslid
De heer J. van Loon Kon. Wilhelminastraat 22, 4641 GS Ossendrecht Tel. 01647 - 2782	bestuurslid
De heer A. Suijkerbuijk Bergsestraat 21, 4635 RD Huijbergen Tel. 01644 - 2391	bestuurslid
De heer P Meeuwisse De Tulp 21, 4631 AJ Hoogerheide Tel. 01646 - 13742	bestuurslid
De heer A. van Veldhoven Pottenbergen 6, 4641 HK Ossendrecht Tel. 01647 - 4505	bestuurslid

INFORMATIE VOOR DE LEZER

"Tijding" is het periodiek van de heemkundekring "Het Zuidkwartier" en verschijnt 3x per jaar.

Losse nummers van "Tijding" zijn verkrijgbaar bij:

De heer A. van Pul,

Duinstraat 40,

4631 KV Hoogerheide.

Tel. 01646 - 13423.

De afleveringen tot en met 1993 kosten f 7,- per stuk.

De afleveringen van 1994 kosten f 10,- per stuk.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij:

Mevr. Bastiaanse,

Tulpstraat 11,

4645 CS Putte.

Tel. 01645 - 2794.

Nieuwe leden kunnen zich opgeven door middel van storting van de jaarcontributie ad f 25,- ten name van Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht op nr. 14 05 21 436, of door middel van storting van f 25,- op gironummer 276 04 67 ten name van Heemkundekring "Het Zuidkwartier", Aanwas 27, 4644 ER Ossendrecht. 4631 RA Hoogerheide, tel 01646 - 12441

Men kan zich ook rechtstreeks wenden tot één van de leden van het bestuur, die op pagina 4 vermeld staan.

Het bestuur verwelkomt suggesties van onze leden voor eventuele nieuwe werkgroepen.

Op de voorplaat een fragment van
de kaart van Jacop van Deventer,
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd
met toestemming van de uitgever,
M. Nijhoff te 's-Gravenhage.